

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Історичний факультет

ECTS – інформаційний пакет освітньої програми «Археологія»

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 032 Історія та археологія

Освітньо-кваліфікаційний рівень: Другий рівень вищої освіти

Перелік дисциплін
Перелік компонент освітньо-професійної програми та їх логічна послідовність
2.1. Перелік компонент

Код н/п	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, кваліфікаційна робота)	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
Обов'язкові компоненти ОП			
OK1	Іноземна мова за професійним спрямуванням	6,0	Іспит
OK2	Філософія освіти	3,0	Залік
OK3	Використання ІКТ у професійній діяльності	3,0	Залік
OK4	Теорія та методологія археології	3,0	Залік
OK5	Методика польових археологічних досліджень	6,0	Залік
OK6	Первісна археологія	6,0	Іспит
OK7	Антична археологія Північного Причорномор'я	4,0	Іспит
OK8	Історія середніх віків: середньовічна археологія	6,0	Іспит
OK 9	Науково-практичний семінар Археологічне краєзнавство Степового Побужжя	3,0	Залік
OK 10	Науково-практичний семінар Гідроархеологія та історична географія Північно-Західного Причорномор'я	3,0	Залік
OK11	Виробнича практика за спеціалізацією (польова археологічна)	4,0	Залік
OK12	Виробнича практика за спеціалізацією (камеральна)	3,0	Залік
Загальний обсяг обов'язкових компонент		50	
Вибіркові компоненти ОП			
Вибірковий блок 1			
Дисципліни за вибором ВНЗ			
ВБ1.1	Джерелознавство: археологічне матеріалознавство	4,0	Залік
ВБ1.2	Історична антропологія України	3,0	Залік
ВБ1.3	Кочовики середньовічної Європи	4,0	Залік
Вибірковий блок 2			
Дисципліни за вибором студента			
ВБ2.1	Дисципліни наукової спеціалізації		
ВБ2.1.1	Перелік № 1 (вибір двох дисциплін)		
ВБ2.1.1.1	Наука в історії суспільства	8,0	Іспит
ВБ2.1.1.2	Історіографія археологічних досліджень/ Організація краєзнавчо-туристичної роботи	4,0	Залік
ВБ2.1.2	Перелік № 2 (вибір трьох дисциплін)	9,0	Залік
ВБ2.1.2.1	Київська Русь та її сусіди		
ВБ2.1.2.2	Кочовики середньовічної Європи: Хозарські старожитності/Антична нумізматики		
ВБ2.1.2.3	Історія середніх віків: історична географія Золотої Орди		
ВБ2.2	Вибіркові дисципліни I та II циклів		
ВБ2.2.1	Перелік № 1 (вибір двох дисциплін)	8,0	Залік
ВБ2.2.1.1	Гендерний аспект цивілізаційної історії/Степове Побужжя в добу заліза		

<i>Код н/п</i>	<i>Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, кваліфікаційна робота)</i>	<i>Кількість кредитів</i>	<i>Форма підсумкового контролю</i>
ВБ2.2.1.2	Історико-науковий контекст духовної парадигми людської цивілізації/Біблейська археологія		
Загальний обсяг вибіркового компонент			40
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ			90

I. НОРМАТИВНА ЧАСТИНА

1.1. Цикл загальної підготовки

Назва: **Іноземна мова за професійним спрямуванням**

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 6</i> <i>Модулів: 1</i> <i>Змістовних модулів: 2</i> <i>Загальна кількість годин: 180 год.</i> <i>Тижневих годин: I-II семестр – 2 год.</i>	Нормативна Курс: I Семестр: I-II Лекції: Практичні заняття: 60 Самостійна робота: 120, Вид контролю: залік/екзамен

2. Мета курсу:

Метою викладання навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» виступає формування необхідної комунікативної спроможності в усній та письмовій формах в межах тематики, окресленими завданнями майбутньої наукової професійної діяльності студента.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни є:

- досягнення студентом рівнів мовної компетенції, що відповідають міжнародним стандартам, викладеним у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти
- розвиток у студентів навичок і вмінь аналізувати та узагальнювати найбільш важливі та актуальні явища англійської мови, набутих в обсязі вузівської програми бакалавра або спеціаліста в різних видах мовленнєвої діяльності.

3. Опис курсу.

Змістовий модуль 1 «Академічне писемне мовлення».

1. Загальні вимоги до змісту академічного мовлення. Цілі, задачі, наукова гіпотеза, розробка проблеми, висновки.
2. Принципи дотримання відповідного стилю наукової роботи.
3. Технологія оформлення наукових писемних робіт.

Змістовий Модуль № 2 «Читання та обговорення професійної наукової літератури».

1. Вимоги до логіко-композиційної побудови професійного наукового тексту (вступ, основна частина «викладення, аргументація, оцінка загальних і окремих наукових положень» заключна частина тексту).
2. Ефективне використання лексико-граматичних засобів зв'язку між реченнями і параграфами: імпліцитні та експліцитні лексичні і граматичні засоби, що створюють когезію в тексті.

4. Завдання курсу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- концептуальні положення англійської мови, які складають основу теоретичної і практичної професійної підготовки фахівця;
- специфічні особливості організації і функціонування різних текстів системи англійської мови;

вміти:

- вести наукову дискусію в межах професійної тематики;
- застосовувати різноманітні види читання - оглядове, інформативне, глибинне читання на матеріалах оригінальної наукової інформації з фаху;
- перекладати усний та письмовий науковий текст з англійської мови рідною мовою; знаходити еквіваленти і аналоги слів, здійснювати перекладацькі трансформації, концептуальні зміни, збіг і розбіжності значень інтернаціональних слів “фальшиві друзі

перекладача” тощо;

анотувати та реферувати рідною й англійською мовою різноманітні тексти.

5. Статус у навчальному плані.

Нормативний курс із циклу загальних компетентностей

6. Лектор: Кандидат педагогічних наук, доцент Баркасі Вікторія Володимирівна

7. **Форми і методи навчання:** Лекційні та лабораторні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп’ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

8. **Форми організації контролю знань та система оцінювання.** Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп’ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

(приклад для іспиту) 60% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного контролю, що регламентується робочою програмою викладача, 40% балів студенти набирають на іспиті.

9. Мова викладання: українська

Назва: **Філософія науки**

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 3</i> <i>Модулів: 1</i> <i>Змістовних модулів: 2</i> <i>Загальна кількість годин: 90 год.</i> <i>Тижневих годин: 1 семестр – 2 год.</i>	Нормативна Курс: I Семестр: I Лекції: 10 Практичні заняття: 20 Самостійна робота: 60 Вид контролю: залік

2. Мета курсу:

Мета дисципліни сформувані цілісне уявлення про розвиток науки в системі цивілізаційного розвитку; дати уявлення про типи наукової раціональності; виявити перспективи науково-технічного розвитку у світлі діалогу культур; дослідити найважливіші питання філософії науки, взаємозв’язків філософії та науки; ознайомити з основними положеннями найпоширеніших сьогодні філософських методологій науки.

Завдання: навчити професійній філософській оцінці подій наукового світогляду; навчити професійній соціально-гуманітарній експертизі наукових концепцій; навчити роботі з інформаційними джерелами по курсу; навчити системному підходу в сприйнятті розвитку науки, розвивати навички міждисциплінарного мислення.

3. Опис курсу.

Тема 1. Філософія науки: предмет і задачі курсу.

Багатоманітність форм знання. Наукове і позанаукове знання. Наукове знання як система, його особливості і структура. Класифікація наук і проблема періодизації історії науки. Спадковість, єдність кількісних і якісних змін у розвитку науки.

Наука як соціокультурний феномен. Наука, людина, повсякденність. Наука як відповідь на людські потреби. Етика науки. Філософський портрет вченого. Професійна і соціальна відповідальність вченого.

Тема 2. Наукова парадигма як складова філософії науки. Поняття наукової парадигми.

Аналіз співвідношень між різними теоретичними системами: “науками”, “парадигмами”, “науковими школами”, “науковими напрямками”, “дослідницькими

програмами". Співвідношення періоду нормальної науки та наукової революції у Т. Куна. Сутність наукових революцій. Відновлення наукових кадрів наукової школи, носіїв парадигми. Абстрагування від хронотопності історичної емпірії, стає як діючий метод раціонального єднання нових наукових уявлень з попередніми у несуперечливу систему та формування нової парадигми. Метод історизму. "Зростання" наукового знання як наслідування варіацій теорії одного роду. Неусвідомлена саморефлексія у процесі обґрунтування історією особистих наукових уявлень. Емпірична "фальсифікація" і реальна "відмова" від вже створеної теорії як незалежні події. Поняття "зовнішня" та "внутрішня" історія науки. П. Фейєрабенд про безпідставність ілюзій та про можливість існування "когнітивно єдиної науки". Методологічне обґрунтування та раціональне пояснення процесу "поділу" наук. Розмежування наукової і логічної раціональності Ст.Тулміним.

Тема 3. Позитивізм та його етапи.

Позитивізм: умови виникнення, предмет дослідження та вихідні ідеї. Теза про звільнення науки від філософії та її сучасне осмислення. Перший позитивізм (О.Конт, Г.Спенсер та ін.). Махізм та емпіріокритицизм (другий позитивізм). Конвенціоналізм А.Пуанкаре. Неопозитивізм (Б.Рассел, Л.Вітгенштейн, "Віденський гурток" та ін.) та аналітична філософія. Наукові принципи: верифікація та фальсифікація. Критичний раціоналізм та фальсифікаціонізм К.Поппера. Методологія науково-дослідницьких програм І. Лакатоса. Вітчизняні представники позитивізму (В.Лесевич, О.Потебня). Прагматизм як філософська течія (Ч.Пірс, У.Джемс, Дж.Дьюї). Ірраціоналістичні, антисциєнтистські, антитехнократичні напрямки у філософії ХХ ст. та їх вплив на формування концепції екологічної, суспільної, культурно-гуманістичної, етичної підпорядкованості і відповідальності науки. Постмодерністський етап розвитку науки.

Тема 4. Позанаукові знання в системі філософії науки.

Структурні компоненти теоретичного пізнання: проблема, гіпотеза, теорія, закон. Структура і функції наукової теорії. Основні елементи структури теорії: вихідні основи (фундаментальні поняття, принципи, закони, рівняння, аксіоми), ідеалізований об'єкт, логіка теорії, філософські настанови, соціокультурні та ціннісні фактори, сукупність законів і тверджень, виведених як наслідки з основоположень. Основні типи теорій. Специфічна структура теорій соціально-гуманітарних наук. Закон як ключовий елемент наукової теорії. Класифікація законів. Єдність емпіричного і теоретичного, теорії та практики.

Тема 5. Значення фундаментальних та прикладних стратегій наукового дослідження. Філософські засади класифікації наук.

Процеси інтеграції й диференціації сучасного наукового знання. Комплексні наукові дослідження. Особливості методологічного мислення сучасної науки. Чуттєвий рівень пізнання, його форми та особливості. Відчуття, сприйняття, уявлення. Раціональний рівень пізнання та його форми. Поняття, судження та умовивід. Розсудок і розум.

Єдність чуттєвого і раціонального в пізнанні. Сенсуалізм та раціоналізм в історії філософії. Проблема інтуїції та творчої уяви. Співвідношення змістовного та формального у процесі пізнання. Теоретичний та емпіричний рівні наукового пізнання. Форми наукового пізнання: факт, гіпотеза, теорія, закон, концепція. Категорії „абстрактне" і „конкретне" та їх значення для пізнавального процесу.

Проблема істини (істина об'єктивна і суб'єктивна, абсолютна і відносна). Істина як процес. Істина та хибність (помилковість). Імовірнісний та історично мінливий характер істини. Плюралізм у науці та філософії. Істина, оцінка, цінність. Критерії істини. Пізнання і практика. Поняття "практика". Форми і рівні практичної діяльності. Гуманістичний зміст практики та її функції. Різновиди знання: віра, гадка, дискурсивне знання, "софійне" знання (мудрість). Засоби експериментування та інтелектуальні чинники (інтелектуальні здібності дослідника, його воля, форми і методи, конкретні методики) наукового дослідження, як умови визначення об'єкта і формування нового знання.

4. Завдання курсу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент **повинен:**

Знати:

- основний зміст розділів даної спеціалізованої дисципліни, які на сьогодні склалися,
- оволодіти основними філософсько-методологічними програмами та принципами,
- усвідомити необхідність «людиновимірного» аспекту науки як соціального та когнітивного феномену.

Вміти:

- на основі теоретичного знання в галузі філософії та методології науки виробити самостійний критичний стиль мислення,
- формувати власну світоглядну позицію,
- застосовувати набуті філософсько-методологічні знання в подальшій науковій та викладацькій діяльності.

5. Статус у навчальному плані.

Нормативний курс із циклу загальних компетентностей

6. Лектор: доктор філософських наук, професор Полянська Вікторія Іванівна

7. Форми і методи навчання: Лекційні та лабораторні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

8. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

9. Мова викладання: українська

Назва: **Використання ІКТ у професійній діяльності**

1. Ідентифікація

Шифр: ННД.1.1.3.	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів відповідних ECTS:3 Загальна кількість годин: 90 год. Тижневих годин: II семестр – 2,2 год.	Нормативна Курс: V Семестр: I Лекції: 10 Практичні заняття: 20 Самостійна робота: 60 Вид контролю: залік

Мета курсу: підготовка магістрів до використання інформаційних технологій у процесі наукової та професійної діяльності; формування у магістрів вміння раціонально обирати та використовувати інформаційні технології у процесі наукової та професійної діяльності.

Опис курсу.

Тема 1. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти України.

Тема 2. Застосування комп'ютерних технологій у наукових дослідженнях.

Тема 3. Хмарні технології: методичний аспект використання при підготовці до занять.

Тема 4. Інструменти Google для освіти

Тема 5. Основи роботи в освітньому порталі.

Тема 6. Основні принципи роботи з аудіовізуальними засобами навчання у відкритому освітньому ресурсі.

Тема 7. Інформаційні технології – основа відкритої освіти.

Тема 8. Вебінари як засіб навчання у відкритій освіті.

Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- роль, місце і значення інформаційних технологій у житті суспільства, у перетворенні навколишньої дійсності;
- основні види інформаційних технологій в науковій та педагогічній діяльності;
- особливості використання відкритих освітніх ресурсів в освітніх та наукових цілях;
- основи користування базами даних, електронними бібліотеками в контексті наукової та педагогічної діяльності;
- особливості використання інформаційних технологій для міжнародної наукової співпраці за фахом;
- принципи та способи подачі навчального матеріалу за допомогою хмарних технологій;
- вимоги до оформлення та представлення навчального матеріалу за допомогою інформаційних технологій;
- особливості основних платформ для відкритих освітніх ресурсів;
- основні елементи та можливості відкритого освітнього ресурсу;
- види та засоби контролю в освітньому ресурсі.

вміти:

- виконувати інформаційний пошук першоджерел і наукової та навчальної літератури з розглядуваної проблеми в бібліотеках з відкритим доступом та комп'ютерних мережах.
- опрацьовувати джерела наукового дослідження: формулювати витяги, конспекти, реферати опрацьованих матеріалів;
- оформити відгук на наукову роботу, рецензію на проведене іншими дослідження;
- проектувати зміст кожного заняття (зміст нового навчального матеріалу, повторення раніше вивченого навчального матеріалу перевірка знань і вмінь студентів, самостійна робота, узагальнююче повторення, тощо) за допомогою інформаційних технологій.
- обирати методи, форми і засоби перевірки знань і вмінь студентів, здійснювати поточний та підсумковий контроль за допомогою інформаційних технологій;
- використовувати методики прикладних програмних продуктів для підтримки навчального процесу;
- здійснювати самоконтроль і самооцінку навчальної діяльності засобами інформаційних технологій.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **фаховими компетентностями**:

- Володіння принципами функціонування комп'ютера та комп'ютерних пристроїв.
- Вміння організовувати доступ до інформаційних ресурсів глобальної мережі.
- Вміння самостійно вивчати ППЗ навчального та професійного спрямування.
- Знання та розуміння і використання хмарних технологій.
- Володіння фаховими пакетами програмних засобів.
- Знання особливостей проведення теле- і відеоконференцій, вебінарів.

Статус у навчальному плані.

Нормативний курс із дисциплін соціально-гуманітарної підготовки

Лектор:

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре,

задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

Залік: 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

Мова викладання: українська.

1.2. Цикл професійної підготовки

Назва: **Теорія та методологія археології**

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 3</i> <i>Модулів: 1</i> <i>Змістовних модулів: 2</i> <i>Загальна кількість годин: 90 год.</i> <i>Тижневих годин: 1 семестр – 2 год.</i>	Нормативна Курс: I Семестр: I Лекції: 8 Практичні заняття: 12 Самостійна робота: 70 Вид контролю: залік

2. Мета курсу: Метою дисципліни є ознайомлення студентів з основними напрямками розвитку теоретичної археології. При цьому особлива увага приділяється принципам археології, можливостям інтерпретації отриманих джерел, археологічної типології та класифікації. Незважаючи на прикладний характер археології як науки, без знання теоретичних основ неможливо на сучасному рівні розвитку науки розробити стратегію комплексних досліджень, свого роду докладний план дій, в якому відображені всі етапи планованих наукових пошуків, від формування ідеї до кінцевого продукту (зазвичай у формі наукової публікації). Без такого плану наші дослідження будуть носити характер колекціонування предметів старовини.

Завдання курсу – навчити студента корелювати теоретичні розробки та практичні навички польових досліджень для отримання оптимальних результатів. Виробити критичний підхід при плануванні та проведенні наукових досліджень.

3. Опис курсу.

Тема 1. Археологія і її місце в системі наук.

Визначення науки. Археологія в системі наук: історія проблеми; сучасний стан проблеми. Археологія як самостійна наука. Місце археології серед історичних дисциплін. Своєрідність вивчення історичного минулого в археології. Специфіка археологічного знання. Суб'єкт і об'єкт археології. Суб'єкт і об'єкт в історичному пізнанні. Об'єкт археологічної науки. Структура об'єкта археології на емпіричному і теоретичному рівнях. Роль артефактів в системі археологічного пізнання. Проблема предмета науки. Предмет археології. Історичне пізнання в археології. Методологія і методика археологічного дослідження. Природа і суспільство. Палеоекологія. Загальнонаукове і соціальне значення археології. Археологічна наука і суспільство. Історична пам'ять. Археологічні пам'ятки в системі сучасної культури. Сучасні життєві функції археологічних пам'яток і їх цінність для сучасної людини. Археологія і сучасність. Законодавство України про охорону пам'яток історії і культури. Стан дослідження археологічних пам'яток в Україні. Основні проблеми сучасної української археології. Перспективи вивчення старожитностей і давньої історії України.

Тема 2. Основні етапи становлення і розвитку археології.

Проблеми історії археології. Основні проблеми історії світової і вітчизняної археології. Етапи розвитку археологічної науки. Період зародження науки. Передісторія науки. Перші концепції. Культурархеологія. Накопичення джерел. Археологічні установи. Формування принципів методики польових досліджень. Кабінетна (камеральна) археологія. Методологічний підхід до польової археології. Теоретичні узагальнення: еволюціонізм, марксизм, дифузійнізм, американська історична школа та ін. Соціоархеологія. Соціологічна

стадія археологічного знання. Вивчення соціальних закономірностей розвитку окремих суспільств. Співвідношення соціальної організації, рівнів пізнання соціальних систем та рівнів методологічного аналізу в археологічному дослідженні суспільних структур. Сучасні теоретичні розробки європейської археології. Загальна характеристика теоретичних розробок в сучасній західній археології. Жан-Клод Гарден і його "Теоретична археологія". Метод структурного аналізу А. Р. Редкліфф-Брауна. Предмет і метод дослідження у структурній антропології К. Леві-Строса. «Нова археологія» та її теоретичні і методичні розробки. К. Ренфрю і неопозитивізм в археології. Розробка процедури археологічного дослідження Дж. Кларком. Статистичний метод Ф. Борда.

Тема 3. Понятійний апарат археологічної науки.

Загальнонаукові терміни. Система основних археологічних понять. Універсали: артефакт, властивість, комплекс. Категорії: ознака, тип, культура. Археологічна культура. Проблема визначення археологічної культури. Версії формування археологічної культури: хронологічна, картографічна (територіальна), коваріаційна, кореляційно-типологічна, типоконплексна, етнізуючі версії. Етнологічні терміни. Система основних етнологічних понять. Терміни із соціального життя; із сімейно-шлюбних відносин; матеріальної і духовної культури.

Тема 4. Археологічні джерела.

Визначення поняття "археологічне джерело" в системі історичних джерел. Джерела в пізнанні минулого. Матеріальні старожитності. Межі археологічного відображення. Специфіка археологічних джерел. Типи археологічних джерел. Синоніми поняття археологічне джерело: археологічний матеріал (об'єкт), матеріальні старожитності, археологічні залишки, археологічні пам'ятки, археологічні знахідки, археологічні експонати. Групування археологічного матеріалу. Групування за матеріалом, за ступенем збереженості, за часом та культурною приналежністю, за експозиційною цінністю, за надійністю інформації (сутністю). Структура археологічного пізнання. Загальна характеристика наукової діяльності та її особливості в археології. Дослідницькі рівні в археології: відкриття джерела (польові процедури), критика джерела (кабінетні процедури); етнокультурна та соціологічна інтерпретації.

Тема 5. Етнос і археологія. Археолого-етнологічне дослідження.

Основні форми етносу. Ієрархія етнічних спільностей. Основні компоненти етносу: їх структура, функції і природне середовище. Типологізація етнічних процесів. Етносоціальна структура людства і її динаміка в давніх суспільствах. Специфіка етносу як соціального явища. Культура і її етнічні функції. Культура етносу. Етнічна культура. Етнічний процес. Діяльність. Традиція та її структура. Звичай: раціональний і ірраціональний в його структурі. Обряд та ритуал. Внутрішні і зовнішні причини розвитку культури. Неперервність культури у часі і просторі. Структура археолого-етнологічного комплексу. Археолого-етнологічні типи: поховань, кераміки, жител та ін. Система відображення етнічної специфіки суспільства у різних джерелах. Процедура археолого-етнологічного дослідження. Етапи реконструкції етнічної культури за археологічними даними. Модель відображення етнічної культури в археологічних джерелах. Модель відновлення етнічної культури на підставі археологічних джерел. Теоретична реконструкція етнічної культури.

Тема 6. Економіка і соціальний устрій давніх суспільств.

Методологічний аспект проблеми. Природа і суспільство. Палеоекологія і палеоекономіка. Питання палеодемографії. Структура давніх поселень та питання суспільної еволюції. Поховальні обряди і соціальна стратифікація давніх суспільств. Археологія і економіка. Дослідження давніх господарських систем за даними археології. Типи господарства та їх спрямованість. Системний підхід до вивчення господарських систем. Технологічний аспект аналізу виробництва: трасологічний, функціональний, експериментальний. Планіграфічний метод у вивченні структури давніх суспільств. Планіграфія давніх виробництв. Планування жител та поселень. Структура господарсько-побутових комплексів. Інші методи просторового аналізу в реконструкціях економічних

систем давніх суспільств. Дані природничих наук: палеоботаніки, палеозоології, геології та інш. Сучасні методики дослідження палеоекономіки. Соціальний устрій давніх суспільств. Соціальна стратифікація давніх суспільств. Реконструкція соціальних відносин за матеріалами жител та поселень. Житло, його функції та соціальна зумовленість. Еволюція жител у зв'язку з соціальним розвитком: диференціація суспільства та її відображення у типах жител. Поселення як система та відображення в ньому соціальної інформації. Поняття "поселення у просторі і часі". Ієрархічна структура поселень. Формування міст і проблеми політогенезу. Реконструкція соціальних відносин за матеріалами поховального обряду. Поховання і могильники та структура суспільства. Поховальний обряд і питання соціальної диференціації давніх суспільств.

Тема 7. Традиції та інновації у розвитку давніх культур.

Історичний процес. Визначення понять "історія" та "сучасність". Історичний процес і розвиток суспільства. Взаємозв'язок минулого і сучасного в історії людської діяльності. Відтворення матеріальних передумов історичного прогресу - умови розвитку суспільства. Спадкоємність і інновації. Розвиток суспільства і культурні процеси за матеріалами археології. Традиції і інновації в процесі культурогенезу. Проблема спадкоємності та зміна археологічних культур. Специфіка культурного процесу в історії суспільства.

4. Завдання курсу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні знати:

- зміст поняття «археологічна культура»;
- основні принципи і методи археологічної типології та класифікації;
- основні принципи розкопок - теоретичні підстави методики розкопок;
- основні принципи археологічної інтерпретації;
- основні принципи пізнання суспільства і культури;

вміти:

- на практиці вибрати відповідний роду досліджень метод археологічної типології та класифікації;
- при проведенні археологічних досліджень керуватися принципами розкопок;
- формулювати висновки, ґрунтуючись на принципах археологічної інтерпретації і принципах пізнання суспільства і культури.

5. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу професійних компетентностей

6. Лектор: кандидат історичних наук, доцент Господаренко Оксана Валеріївна

7. Форми і методи навчання: Лекційні та лабораторні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

8. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирибальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

9. Мова викладання: українська

Назва: **Методика польових археологічних досліджень**

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів відповідних ECTS: 6	Вибіркова (за вибором
Загальна кількість годин: 180 год.	інституту/факультету)
Тижневих годин: I семестр – 2 год.	Курс: I

	Семестр: I Лекції: 14 Практичні заняття: 18 Самостійна робота: 148 Вид контролю: іспит
--	--

2. Мета курсу:

Метою дисципліни є закріплення магістрантами знань, отриманих раніше, ознайомлення з основними сучасними напрямками розвитку польової археології. При цьому особлива увага приділяється знанням методики польових досліджень, можливостям отримання найповнішої інформації з археологічного джерела, правильної інтерпретації артефактів. Виходячи з прикладного характеру археології як науки, зазначимо, що без знання методики польових досліджень, неможливо на сучасному рівні розвитку гуманітарних наук розробити стратегію комплексних досліджень для отримання аргументованих та неупереджених історичних висновків.

Завдання курсу – навчити магістранта корелювати практичні навички польових досліджень з теоретичні знаннями для отримання оптимальних результатів. Виробити творчий підхід при плануванні та проведенні польових наукових досліджень.

3. Опис курсу.

Тема 1. Археологічні джерела.

Польова археологія. Етапи розвитку польової археології. Період зародження науки. Формування принципів методики польових досліджень. Вітчизняні та європейські методики польових археологічних досліджень. Закон України про охорону археологічної спадщини та підзаконні акти. Основні терміни та поняття. Поняття «нерухомі» та «рухомі археологічні пам'ятки». Види археологічних пам'яток. Поселення, городища, селища, святилища, стійбища, стоянки, місцезнаходження (визначення, специфіка можливої інформації). Топографія, топологія, культурний шар та стратиграфія. Склад та особливості матеріальна культура поселенських утворень Поховальні пам'ятки (могильники, курганні, безкурганні, некрополі, культові місця, святилища). Культурний шар та стратиграфія поховальних споруд. Особливості матеріальної культури поховальних пам'яток.

Тема 2. Розвідки археологічних пам'яток

Цілі та завдання археологічних розвідок. Організація археологічних розвідок. Види археологічних розвідок та дозвільні документи. Геологічні та фізико-географічні умови локалізації археологічних пам'яток. Основні засоби та методики виявлення археологічних пам'яток. Польові дослідження на виявленій археологічній пам'ятці та включення її у реєстр щойно виявлених археологічних пам'яток. ГІС - технології в археології та інші методи «неруйнівної» археології, що використовуються при розвідкових дослідженнях.

Тема 3. Розкопки поховальних пам'яток.

Види поховальних пам'яток та специфіка їх дослідження. Основні принципи польових досліджень могильників. Вивчення відомостей про пам'ятку перед початком польових робіт. Планування та організація стаціонарних археологічних досліджень поховальних пам'яток. Види польових археологічних досліджень на поховальних пам'ятках та дозвільні документи. Основні засоби та методики виявлення меж поховальних пам'яток. Особливості поховально-поминальних обрядів населення Причорномор'я різних історичних періодів.

Тема 4. Дослідження безкурганних могильників. Обстеження поверхні могильника перед початком робіт. Розкопки верхнього шару. Фіксація стратиграфії могильника. Дослідження наземних поховальних споруд. Вивчення могил та поховань. Поховальний інвентар та його фіксація. Відбір антропологічного та палеозоологічного матеріалів, інші аналізи. Особливості вивчення міжмогильного простору безкурганних могильників. Камеральна обробка матеріалів. Засоби консервації нерухомих і рухомих пам'яток. Неолітичні некрополі та святилища степової зони Північного Причорномор'я. Святилища та безкурганні поховання бронзової доби. Античні некрополі Ольвії та її хори, Херсонесу та Боспору. Скіфські безкурганні могильники. Некрополі черняхівської культури степової зони

Північного Причорномор'я. Поховальні пам'ятки кочовиків степової зони Причорномор'я Криму.

Тема 5. Розкопки курганних могильників. Розробка плану дослідження. Вибір методики та загальні методичні вимоги до розкопок курганів. Розкопки за допомогою техніки і без неї. Обстеження поверхні могильника перед початком робіт. Розкопки насипів курганів. Стратиграфічні спостереження під час дослідження насипів. Кургани з кам'яними конструкціями і принципи їх вивчення. Дослідження підкурбанних споруд. Тризни і тризнові майданчики, «технологічні» майданчики, ровики, грабіжницькі ходи. Виявлення та дослідження конструкції поховань. Дослідження могили. Фіксація та консервація інвентаря. Відбір проб для аналізів. Антропологічні дослідження у польових умовах. Польова документація. Камеральна робота з інвентарем поховань. Консервація та відновлення насипів курганів. Участь археолога у музеєфікації поховальних пам'яток. Вимоги до звіту про дослідження курганних могильників. Особливості курганних могильників степової зони Північного Причорномор'я. Поховання; ямна культура; катакомбні пам'ятки, зрубні. Могильники білозерської культури як приклад змішаного курганно-безкурбанного могильника. Кімерійські поховальні пам'ятки. Скіфські кургани.

Тема 6. Розкопки поселенських утворень. Розробка плану дослідження. Вибір методики та загальні методичні вимоги до розкопок поселень. Топографія і топологія, візуальне обстеження поверхні пам'яток. Геофізичні та археомагнітні методи дослідження. Вибір місця розкопок залежно від мети дослідження. Стратиграфічна характеристика. Склад культурних нашарувань, їх межі, взаєморозташування. Фіксація та збереження знахідок у культурних шарах. Будівельні залишки та принципи їх дослідження. Особливості фіксації житлових споруд, господарсько-виробничих комплексів, культових об'єктів, оборонних споруд. Принципи обліку та фіксації масового археологічного матеріалу та індивідуальних знахідок. Польова та камеральна обробка матеріалу. Польова документація. Участь археолога у музеєфікації поховальних пам'яток. Вимоги до звіту про дослідження курганних могильників. Особливості дослідження одношарових поселень (пізньоскіфські городища). Дослідження багатошарових архітектурно-археологічних пам'яток (Ольвія, Бахчисарай). Поселення, селища на дюнах (Кам'янське городище).

Тема 7. Польова документація та звіт про польові археологічні дослідження. Наукова публікація.

«Положення про методику проведення археологічних польових досліджень та порядок складання науково звіту». Археологічні розвідки. Археологічні розкопки. Науковий звіт: структура, додатки, вимоги до оформлення, процес передачі звіту до Польового комітету Інституту археології. Передача до музейної установи археологічного матеріалу. Вимоги до первинної публікації матеріалів (Археологічні дослідження в Україні). Наукова публікація: структура, наповнення, вимоги до оформлення(журнал «Археологія»).

4. Завдання курсу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- Основні теоретико-методологічні засади методики польових археологічних досліджень як спеціальної галузі історичної науки;
- Предмет, завдання, функції та структуру методики польових археологічних досліджень;
- Методику археологічного дослідження;
- Інформаційний потенціал речових джерел з археології України.
- основні етапи роботи з речовим джерелом в ході історичного дослідження.

вміти:

- оволодіти практичними навичками роботи з речовими джерелами і науковою літературою;
- опанувати необхідні знання, пов'язані з виявленням археологічних пам'яток під час археологічних розвідок;

- засвоїти методику проведення археологічних розкопок могильників та поселень;
- ознайомитись з основами фіксації археологічних матеріалів;
- набути навички ведення польової документації;
- Застосовувати методику пошуку, виявлення та критики речового джерела;
- систематизувати і класифікувати археологічні пам'ятки;
- описувати археологічну пам'ятку і вести польову документацію;
- формувати джерельну базу дослідження;
- інтерпретувати інформацію речового джерела.

5. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу професійних компетентностей

6. Лектор: доктор історичних наук Гаврилюк Надія Оксентіївна

7. **Форми і методи навчання:** Лекційні та лабораторні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

8. **Форми організації контролю знань та система оцінювання.** Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирибальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

9. Мова викладання: українська

Назва: Первісна археологія

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 6</i> <i>Загальна кількість годин: 180 год.</i> <i>Тижневих годин: 1 семестр – 2 год.</i>	Нормативна Курс: I Семестр: I Лекції: 14 Семінарські заняття: 16 Самостійна робота: 150 Вид контролю: іспит

2. **Мета курсу:** сформувати сукупність знань про найдавніший етап історико-культурного розвитку людини та її суспільства, надати уявлення про закономірності в історичних процесах на ранній стадії історії. Однією із загальносвітових історичних проблем є проблема походження людини і освоєння нею континентів. Проблема початкового етапу освоєння території є основною і має відповідати сучасному рівню історико-археологічних знань. Крім цього епоха каменю, як історичний період у давній історії людства, містить значну кількість проблем. Зокрема такі як, походження людини сучасного типу, культурогенез і соціогенез, берінгоморська проблема освоєння Американського континенту, закономірності культурно-історичного розвитку в різноманітних ландшафтних зонах та ін. Знання з курсу «Археологія кам'яної доби» відповідають не тільки цим актуальним питанням історії, а й дають можливість зрозуміти витоки і процеси формування досягнень світової цивілізації.

3. Опис курсу.

Тема 1 Вступ до курсу «Первісна археологія»

Предмет, мета та завдання курсу. Хронологія та періодизація курсу. Методологія курсу. Історіографія курсу. Поняття «археологія кам'яного століття», місце в археологічній періодизації. Особливості археологічних джерел. Археологічні пам'ятки кам'яного віку та їх різновиди. Методика розвідувальних та польових досліджень пам'яток епохи каменю. Особливості археологічної типології артефактів епохи каменю. Археологічні комплекси

пам'яток кам'яної доби. Відносне і абсолютне датування. Типологічний, дендрохронологічний, радіокарбонний та інші методи датування. Зв'язок археології доби каменю з іншими науковими дисциплінами (геологією, палеозоологією, палеоботанікою, мінералогією та ін.). Зарубіжна і вітчизняна історіографія археології кам'яної доби.

Тема 2. Олдувайська археологічна епоха

Олдувайська археологічна доба. Історія досліджень олдувайських старожитностей. Олдувайська доба та процес антропогенезу. Характеристика кам'яних знарядь праці та техніки їх виготовлення. Класифікація та характеристика основних видів пам'яток. Основні етапи геологічної історії Землі. Плейстоцен, голоцен. Заледеніння в плейстоцені: характер клімату, рослинності, тваринного світу. Періодизація зледенінь. Антропогенез, роль кам'яних знарядь праці як критерій виділення людини з тваринного світу. Основні етапи антропогенезу: архантропи, палеоантропи, неоантропи. Співвідношення етапів антропогенезу з етапами археологічної періодизації епохи каменю. Проблема походження і розселення найдавнішої людини. Теорії моноцентризму і поліцентризму.

Олдувай - дата і походження назви. Тип стародавньої людини. Основні групи виробів - чопери, чоппінги, знаряддя та відщепи, сфероїди і т.ін. Характер культурного шару пам'яток. Ашель - дата і походження назви. Тип стародавньої людини і основні заняття. Основні типи виробів - ручне рубило, біфаси, Клівер, знаряддя та відщепи. Леваллуазська техніка розщеплення. Знаряддя праці з кістки і дерева. Використання вогню. Роль полювання. Різний характер пам'яток - базові стоянки, майстерні, мисливські табори. Поширення пам'ятників. Ашель на території України (Південно-західна Україна (Королеве)).

Тема 3. Мустьєрська доба

Мустьєрська археологічна доба. Історія археологічного вивчення мустьєрських пам'яток. Процес антропогенезу в мустьєрську добу. Характеристика кам'яних знарядь праці та техніки їх обробки. Класифікація та характеристика основних видів пам'яток. Мустьє - 3 етап раннього палеоліту, або середній палеоліт. Дата і походження назви. Палеогеографічні і кліматичні умови епохи. Тип стародавньої людини і основні заняття. Основні типи виробів, гостроконечник, знаряддя з кістки. Використання вогню. Типи жител. Розвиток світоглядних уявлень - поява перших поховань і зачатків мистецтва. Поширення пам'яток. Мустьє на території України (Крим).

Тема 4. Верхньопалеолітичні культурні області та археологічні культури доби первісності

Верхньопалеолітичні культурні області Західної та Центральної Європи. Верхньопалеолітичні культурні області Східної Європи. Дата. Палеогеографічні і кліматичні умови епохи. Поява людини сучасного типу. Основні заняття. Техніка розщеплення каменю. Провідні типи кам'яних виробів. Житла, поховання. Можливості реконструкції соціальної організації. Виникнення мистецтва: монументальна настінний живопис, дрібна пластика. Основні верхньопалеолітичні культури території України: пам'ятники Десни, середньої течії Дніпра. Мезоліт – середньокам'яна доба. Датування і походження терміну, критерії виділення. Природно-географічні умови епохи. Структура господарства, поява нових видів полювання, рибальства. Поширення сезонних стоянок. Кременева індустрія. Основні групи виробів. Мікроліти і макроліти, їх поширення. Археологічні культури на території України. Південна зона, лісова зона, північно-західні області. Духовна культура мезолітичного часу: наскальні зображення, дрібна пластика, світоглядні уявлення, поховання. Датування і походження терміну «неоліт», критерії виділення. Природно-географічні умови епохи. Неолітична революція - перехід від привласнюючого до відтворюючого господарства. Нерівномірність розвитку різних культурно-господарських областей. Землеробські, скотарські, мисливські племена. Кременева індустрія і її особливості. Основні категорії кам'яних і кістяних виробів. Заняття населення (полювання, рибальство, плетіння, ткацтво). Поява кераміки. Доместикація (одомашнення) тварин і рослин. Топографія поселень, типи жител. Мистецтво: дрібна пластика, наскальні зображення. Похоронні обряди, могильники. Релігійні уявлення. Неоліт та енеоліт на території України.

Тема 5. Духовна культура палеоліту

Живопис та рельєфні зображення. Мистецтво малих форм. Світоглядні уявлення (магія, тотемізм, анімізм, фетишизм). Поховання. Натуральна творчість - композиція з туш, кісток, натуральний макет. Штучно-образотворча форма - велика глиняна скульптура, барельєф, профільний контур. Верхньопалеолітичне образотворче мистецтво - розпис печер, гравіювання на кістці.

Тема 6. Духовна культура мезоліту

Наскельний живопис. Дрібна пластика. Світоглядні уявлення. Поховання. Разом з мезолітом починається сучасна геологічна епоха - голоцен, що наступила після танення льодовиків. Перехід від палеоліту до неоліту. Продовжує розвиватися культура, значно ускладнюються релігійні уявлення, культи і ритуали. Зокрема, посилюється віра в загробне життя і культ предків. Ритуал поховання супроводжується похованням речей і всього необхідного для потойбічного життя, споруджуються складні могильники. У мистецтві помітні зміни. Поряд з тваринами широко зображується людина, починають переважати людські зображення над зооморфними. Зображення людей схематичне. Первісні художники вміло передають експресію рухів, внутрішній стан і сенс подій. Значне місце посідають багатофігурні сцени полювання, збиральництва, військової боротьби і битв. Про це, зокрема, свідчать картини на скелях Валлторта (Іспанія).

Тема 7. Духовна культура неоліту та енеоліту

Наскельний живопис. Дрібна пластика. Світоглядні уявлення. Поховання. Мистецтво землеробів. Мистецтво мисливців, рибалок та збирачів. Для цієї епохи характерні глибокі і якісні зміни, що відбуваються в культурі в цілому і у всіх її областях. Культура перестає бути єдиною і однорідною: вона розпадається на безліч етнічних культур, кожна з яких набуває неповторні особливості, стає самобутньою. Неоліт Єгипту відрізняється від неоліту Дворіччя або Індії. Серйозні наслідки для культури мав перехід від матріархату до патріархату. Перебудова всього укладу життя, поява нових традицій, норм, стереотипів, цінностей і ціннісних орієнтацій. У всій духовній культурі відбуваються глибокі зміни. З'являється міфологія. Перші міфи являли собою ритуальні обряди з танцями, в яких розігрувалися сцени з життя далеких тотемістичних предків даного племені або роду, які зображувалися у вигляді напівлюдей-напівтварин. Описи і пояснення цих обрядів передавалися з покоління в покоління, поступово відокремлювалися від самих обрядів і перетворювалися на міфи у власному розумінні слова - оповіді про життя тотемістичних предків. Люди оволоділи достатньо широкими знаннями про світ. Накопичені певні астрономічні знання. Перші календарі, змога вести відлік часу. Медичні знання та вміння. Використання піктографічного письма. Глибокі зміни в мистецтві. Крім тварин з'являються зображення неба, землі, вогню, сонця. У мистецтві виникає узагальненість і навіть схематизм, що виявляється і при зображенні людини. Справжній розквіт переживає пластика з каменю, кістки, рогу і глини. Крім образотворчого мистецтва існували й інші види і жанри: музика, пісні, танці, пантоміма. Спочатку вони були тісно пов'язані з ритуалами, проте з плином часу все більше набували самостійного характеру. Поряд з міфами словесне мистецтво приймало і інші форми: казки, оповідання, прислів'я та приказки. Широкий розвиток мало прикладне мистецтво, особливо виготовлення різного роду прикрас для речей та одягу.

Тема 8. Господарство та побут в добу каменю та добу палеометалів

Господарство та побут палеоліту та мезоліту. Кам'яна індустрія. Привласнююче господарство. Господарство та побут неоліту. Відтворююче господарство і domestикація тварин. Дослідження неолітичних і мезолітичних пам'яток Близького Сходу, Балкан і Середньої Азії показали, що виробляє господарство може виникнути в деяких випадках навіть до винаходу кераміки, тоді його називають «докерамічні неолітом». У вивченні і вирішенні проблеми передумов виникнення землеробства - величезне значення мали роботи Н.І. Вавілова, який скоїв ряд наукових експедицій і виявив кілька таких центрів: це «землі

родючого півмісяця» (північ Африки, Передній Схід і Північний Іран), де були domestikірованних пшениця і ячмінь; межиріччя Янцзи і Хуанхе і долина Інду - батьківщина бобових і рису; Мезоамерика - батьківщина маїсу (кукурудзи), картоплі (батату). Центрів domestикації тварин було значно більше, ніж центрів селекції рослин, дискусії про те, де саме вперше були одомашнені різні види тварин, ведуться до цих пір. Районом, де був виведений (одомашнений) дрібна та велика рогата худоба, а також свиня, на загальну думку фахівців, є Мала Азія і Іранське нагір'я. Проводиться селекція рослин. У неоліті особливо яскраво проявилася нерівномірність розвитку суспільств, що живуть в різних ландшафтно-кліматичних умовах. Поява постійних поселень і їх зміцнення. Вдосконалення знарядь праці. Видобуток каменю. Ткацтво. Керамічний посуд. Керамічні орнаментальні мотиви і композиції є цінним джерелом для вивчення духовних уявлень неолітичного часу та доби енеоліту.

4. Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- первісний етап існування гомінід та людини;
- динаміку розвитку матеріальної і духовної культури населення епохи каменю та доби палеометалів;
- сучасні проблеми вивчення історичної епохи первісності;
- особливості історико-культурних процесів в різноманітності екологічних, природно-кліматичних та ландшафтних зон світу.

вміти:

- аналізувати та формулювати уявлення про археологію нижнього і верхнього палеоліту, мезоліту, неоліту, енеоліту;
- володіти базовими навичками з визначення та типологізації археологічного матеріалу, що відноситься до кам'яної доби та доби палеометалів;
- виділяти археологічні пам'ятки, розташовані на території України і суміжних країн;
- розрізняти способи існування людини в різноманітному екологічному середовищі, матеріальні залишки життєдіяльності людей, їх типології та методи вивчення;
- розрізняти загальні риси і характерні особливості життя древніх суспільств, формування етнокультурних областей від епохи палеоліту до ранньої залізної доби;
- вміти самостійно опановувати нові методи та технології археологічних досліджень;

1. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу професійних компетентностей

2. Лектор: кандидат історичних наук, в.о. доцента Ласінська М.Ю.

3. Форми і методи навчання: Лекційні та семінарські заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

4. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотириохвальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, FХ, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

5. Мова викладання: українська

Назва: Антична археологія Північного Причорномор'я

2. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 4</i> <i>Загальна кількість годин: 120 год.</i> <i>Тижневих годин: I семестр – 2 год.</i>	Нормативна Курс: I Семестр: I Лекції: 14 Семінарські заняття: 16 Самостійна робота: 90 Вид контролю: іспит

1. Мета курсу:

Мета дисципліни – вивчення матеріальної культури античних осередків Північного Причорномор'я, а також виявлення її специфіки у контексті культурної взаємодії античних еллінів та місцевого варварського оточення.

Завдання курсу

- ознайомити студентів з особливостями північнопричорноморських пам'яток як проявами античного (середземноморського) цивілізаційного осередку;
- системне викладення головних рис матеріальної культури еллінських полісів у регіоні з акцентом на їх специфічні локальні риси.
- визначення ролі культурних впливів античних полісів Північного Причорномор'я на варварське оточення, а також роль останнього у складанні особливого північнопричорноморського варіанту античної культури.

2. Опис курсу.

Тема 1. Феномен античної цивілізації. Загальна періодизація доби античності та її особливості для північнопричорноморських осередків. Велика грецька колонізація: причини та основні напрямки, специфіка північно-східного (причорноморського) напрямку. Основні віхи археологічного дослідження античних осередків Північного Причорномор'я.

Тема 2. Античне будівництво та архітектура. Системи розселення в античному полісі: місто, дальня та ближня хора, система комунікацій. Античний поліс як планувальна структура: ідеальна модель та варіанти її втілення на практиці; особливості північнопричорноморських осередків. Архітектурні ордери та їх втілення у храмовому, громадському і житловому будівництві. Будівельні прийоми та технології, їх специфіка для регіону.

Тема 3. Культова сфера доби античності та її археологічне відбиття. Античні культи та їх втілення у пам'ятках матеріальної культури. Особливості храмового будівництва; структура та декор античного храму як відображення античних уявлень про його функціональне призначення. Прояви культової практики у повсякденному житті античної людності Північного Причорномор'я. Поховальна практика античної доби та динаміка розвитку античних поховальних пам'яток регіону.

Тема 4. Галузі античного сільського господарства в археологічному відображенні. Структура античного сільського господарства: «середземноморська тріада», садівництво та городництво, скотарство, промисли (рибальство та полювання). Система землекористування та її археологічне втілення (клери, садиби, сільськогосподарські поселення). Інструментарій, господарські приміщення та пристосування. Інфраструктура переробки та зберігання харчової продукції (олійниці, виноробні, рибозасолювальні комплекси, копильні тощо).

Тема 5. Античне ремесло в археологічному відображенні. Основні галузі античного ремесла та їх відбиття в археологічних матеріалах північнопричорноморських пам'яток: набори інструментів, комплекси майстерень, готова продукція місцевого виробництва. Керамічне ремесло та особливості еллінського керамічного набору; співвідношення місцевих виробів та імпорту в структурі керамічних комплексів полісів Північного Причорномор'я. Металургія та металообробка. Ювелірна справа та її особливості у Північному Причорномор'ї.

Тема 6. Археологічні свідчення торгівельні відносини за античних часів. Зовнішні торгівельні зв'язки полісів Північного Причорномор'я: основні контрагенти, торгівельні шляхи, номенклатура товарів за археологічними даними. Античний імпорт на варварських пам'ятках Східної Європи. Гроші та грошовий обіг; монетна справа північнопричорноморських осередків.

Тема 1. Поліси Північно-Західного Причорномор'я: Борисфеніда, Ольвія, Тіра, Ніконій. Специфіка полісів регіону з огляду на його фізико-географічні особливості. Борисфеніда як осередок первинного освоєння регіону. Особливості Ольвійського полісу: динаміка розвитку міста та хори; греко-варварські відносини на прикладі Ольвії за даними археологічних, нумізматичних та писемних джерел. Поліси Дністровського лиману: матеріальна культура; основні віхи історії.

Тема 2. Боспорське царство: Пантікапей, малі міста Європейського Боспору, основні осередки Азійського Боспору, Танаїс. Специфіка структури еллінських осередків регіону; проблема утворення Боспорського царства у висвітленні різних груп джерел. Особливості матеріальної культури регіону. Варварський компонент у складі боспорської держави (археологічний аспект). Взаємодія античного та варварського населення у добу Великого переселення народів на прикладі Боспору (археологія, нумізматика, історія).

Тема 3. Херсонес Таврійський. Особливості колонізації еллінами Південно-Західної Таврики та їх відображення в археологічній структурі херсонеського полісу. Основні риси матеріальної культури Херсонесу Таврійського. Історична доля міста на зламі доби античності та середньовіччя (історичний та археологічний аспект).

3. Завдання курсу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- методичні та теоретичні засади сучасної археології;
- археологічну періодизацію доби античності та її конкретне застосування по відношенню до старожитностей території Північного Причорномор'я;
- основні ознаки матеріальної культури доби античності та особливості наукового дослідження цього феномену;
- термінологічно-понятійний апарат, що застосовується для опису різних груп артефактів;
- загальні принципи історичних, палеоекономічних, палеосоціальних і т.п. реконструкцій на підставі археологічного матеріалу;
- усвідомлювати місце античного періоду в історії людства загалом та населення території України зокрема;
- мати уявлення про виробництво, суспільну структуру, світогляд носіїв античної культури регіону.

вміти:

- опрацьовуючи тематичну літературу, самостійно збагачувати свій науковий та творчий потенціал, застосовувати прогресивні та раціонально виважені методи оволодіння знаннями;
- орієнтуватись у науковій та періодичній археологічній літературі із актуальної проблематики, відбирати з цієї інформації найголовніше, вміти систематизувати її;
- працювати з науково-методичними посібниками;
- застосовувати отримані практичні знання під час польових археологічних досліджень, камеральної обробки археологічного матеріалу;
- застосовувати отримані теоретичні знання під час проведення наукових досліджень реконструктивно-теоретичного рівня.

4. Статус у навчальному плані.

Нормативний курс із циклу професійних компетентностей

5. Лектор: доктор історичних наук Гаврилюк Надія Оксентіївна

6. Форми і методи навчання: Лекційні та лабораторні заняття з використанням

традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

7. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирибальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

(приклад для іспиту) 60% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного контролю, що регламентується робочою програмою викладача, 40% балів студенти набирають на іспиті.

8. Мова викладання: українська

Назва: **Історія середніх віків: середньовічна археологія**

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 6</i> <i>Загальна кількість годин: 180 год.</i> <i>Тижневих годин: II семестр – 2 год.</i>	Нормативна Курс: II Семестр: III Лекції: 12 Практичні заняття: 16 Самостійна робота: 152 Вид контролю: екзамен

2. Мета курсу:

Метою дисципліни є вивчення матеріальної культури слов'яно-руської, золотоординської доби та козацьких часів на теренах України

Завдання курсу:

- Грунтовний аналіз та характеристика ранньосередньовічних та середньовічних слов'янських культур V - X ст., старожитностей епохи Київської Русі X - XIV ст., козацьких пам'яток XV - XVIII ст.
- дослідити ключові проблеми хронології, походження, території розповсюдження археологічних культур України V - XVIII ст.
- охарактеризувати господарство, поховальний обряд, матеріальна культура слов'янського населення та кочовиків Українського степу.
- вивчити основні категорії археологічних пам'яток епохи Київської Русі, Золотоординського періоду та старожитностей козацької ери.

3. Опис курсу.

Тема 1. Вступ. Ранньосередньовічні слов'янські культури V - VII ст. Хронологічні рамки. Проблеми середньовічної археології. Основні завдання та мета курсу.

Корчацько-празька культура. Історія дослідження. Територія розповсюдження пам'яток корчацько-празької культури. Поселення. Топографія, характер поселень. Житлові та господарські споруди. Господарство. Рільництво. Знаряддя обробки землі та переробки зерна. Скотарство. Склад стада, форми утримання домашніх тварин. Гончарство. Основні форми керамічного комплексу. Типи орнаменту. Металообробка. Ковальство. Ювелірна справа. Поховальний обряд. Грунтові і курганні могили. Поховальний комплекс. Хронологія і питання формування корчацько-празької культури. **Пеньківська культура.** Територія поширення пам'яток пеньківської культури, початок їх дослідження. Особливості топографії пеньківських поселень. Житла: прямокутні та юрто-подібні напівземлянки. Господарські споруди: майстерні, приміщення для зберігання зерна тощо. Знаряддя землеробства: ґрунтообробні і призначені для збору та переробки урожаю. Залізобробне виробництво. Майстерні та знаряддя ливарного виробництва. Керамічний комплекс. Особливості форм і орнаменту. Поховальний обряд і його особливості. Питання хронології і

походження пенківської культури. *Колочинська культура*. Джерелознавча база вивчення колочинської культури. Регіон розповсюдження пам'яток. Селища і городища. Житлові та господарські комплекси. Землеробство і скотарство. Ремесла. Поховальний обряд: ґрунтові і підкурганні поховання. Хронологія. Місце колочинської культури в системі пам'яток слов'янського населення.

Тема 2. Слов'янські пам'ятки VIII - IX ст. Пам'ятки культури Луки-Райковецької. Історія вивчення. Територія поширення пам'яток носіїв культури Луки-Райковецької.

Поселення. Топографія і планіграфія селищ. Основні типи жител та господарських споруд. Господарство: землеробство, скотарство, промисли. Керамічний комплекс. Поховальний обряд: курганний та без курганний. Поховальний реманент. Поховальне начиння. Культові споруди. *Волинцівська культура*. Регіон розповсюдження пам'яток. Житлові та господарські споруди. Знаряддя праці та господарство. Керамічний комплекс. Ремесла. Поховальний обряд. Хронологія волинцівських пам'яток. *Роменська культура*. Топографія селищ і городищ. Житло. Господарські споруди. Гончарні вироби. Металургійне, залізо обробне та ювелірне виробництво. Поховальний обряд: трупопалення і трупопокладення. Хронологія пам'яток роменської культури.

Тема 3. Ранньосередньовічні та середньовічні пам'ятки Півдня України. *Салтівська культура*. Історія дослідження. Територія розповсюдження пам'яток. Варіанти салтівської культури. Класифікація її пам'яток. Верхньосалтівське городище, посад і могильник. Кочів'я (сезонні стійбища) салтівської культури. Житлові та господарські комплекси городищ та поселень. Господарство: землеробство, скотарство, промисли. Ремесла. Керамічний комплекс. Поховальний обряд катакомбних могильників. Поховальний обряд ґрунтових могильників. Хронологія. Проблема етнічної належності носіїв салтівської культури. *Поховання кочівників і скарби*. Пам'ятки кочового населення степового Подніпров'я. *Пам'ятки середньовічного Криму (III - X ст.)*. Могильники III - IV ст. Поховальні ями і склепи. Поховальний обряд і реманент. Культурна належність могильників III - IV ст. Пам'ятки середини V - VII ст. Топографія поселень і могильників. Поселення і садиби. Житлові та господарські комплекси. Керамічний комплекс. Поховальний обряд.

Тема 4 Візантійські пам'ятки VIII - X ст. Плитові могильники. Поховальний обряд та реманент. Сільські поселення та укріплені монастирі. Укріплені поселення-сховища. Житлові, господарські та культові споруди. Господарство. Поселення ранніх болгар VII - X ст. Поселення і ґрунтові могильники. Типи жител. Господарські споруди. Предмети господарської діяльності. Керамічний комплекс. ґрунтові могильники. Поховальний обряд.

Тема 5. Історія дослідження. Основні категорії археологічних пам'яток. Городища та неукріплені селища. Типи городищ і їх особливості. Топографія і планіграфія городищ. Житлові, господарські, культові споруди. Планіграфія неукріплених селищ. Житлові та господарські комплекси. Господарство. Керамічний комплекс. Давньоруські могильники. Курганні і ґрунтові могильники. Поховальний обряд. Типи поховань. Дружинні поховання. Супровідний поховальний реманент.

Тема 6. Давньоруські міста. Київ. Історія археологічного вивчення. Планіграфія міста. Житлові, господарські і культові споруди дитинця. Типи жител. Техніка будівництва. Фортифікаційні споруди. Посад. Залишки кам'яного і дерев'яного будівництва. Міські ремесла. Ковальська справа, ювелірне виробництво. Виробництво скла, емалій. Майстерні з обробки каменю. Могильники Києва. Поховальний обряд. *Переяслав*. Планіграфія міста. Споруди дитинця. Основні типи жител. Князівські і культові будівлі. Михайлівський собор. *Вишгород*. Історична топографія міста. Архітектура житлових кварталів. Особливості садиб. Металургійні, гончарні, гутні комплекси. Ювелірне ремесло. Храм Бориса і Гліба. *Білгород*. Фортифікаційні споруди. Боярські тереми, храми, єпископський двір. Храм Апостолів. Основні типи жител. Ремесла. Кладовище Білгорода. Поховальний обряд. *Родень*. Архітектурні споруди Княжої гори. Наземні й напівземлянкові споруди посаду. Ремесла: ковальське, ливарне, гончарне, деревообробне інше. *Юр'єв*. Дитинець XI - XII ст. Споруди житлового та господарського призначення. Вироби ремесел. Могильник Замкової гори.

Яблунівський курганий могильник. *Воїнь*. Фортифікаційні споруди. Наземні й напівземлянкові споруди. Ремесла. Могильник. Поховальний обряд. *Чернігів*. Історія дослідження міста. Топографія і планіграфія міста. Житлові і господарські споруди дитинця. Пам'ятки культової монументальної архітектури. Спаський собор. Борисоглібський собор. Михайлівська, Благовіщенська, П'ятницька церкви. Чернігів як ремісничий центр. *Галич*. Історія дослідження. Топографія і планіграфія міста. Фортеця. Міський посад і його фортифікаційні споруди. Житлові, господарські і культові комплекси дитинця і посаду. Успенський собор. Ремесла. *Інші давньоруські міста*: Пліснеськ, Звенигород, Львів, Хотин, Бакота, Ушиця, Луцьк. Давньоруська матеріальна і духовна культура. Архітектура, мистецтво, письмові пам'ятки.

Тема 7. Основні джерела і документи про монголів і Кипчаків. Історіографія Золотої Орди. Типи письмових джерел: історичні хроніки і літописи, ханські ярлики, наративні джерела, записи епіки, портолани XIV-XV ст., Пам'ятки епіграфіки і нумізматики, пайцза.

Тема 8. Золотоординські міста. Проблеми вивчення. Золотоординські столиці в світлі археологічних досліджень. Царевське і Селітринське городища на Волзі. Методика роботи та основні досягнення. Золотоординські міста на території України.

Тема 9. Північне Причорномор'я в епоху Золотої Орди. Монголи в Криму, Приазов'ї та на Північному Кавказі; Монголи в Північно-Західному Причорномор'ї і Карпато-Дунайських землях; Ордин-латинська парадигма. Монголи і Левант в епоху Петрарки. Мистецтво Золотої Орди (за матеріалами скарбів Північного Причорномор'я). Матеріали скарбів з Криму, Приазов'я і Молдови. Зв'язки Золотої Орди з ремісничими центрами Малої Азії, Візантії, Сирії та Єгипту; питання про зв'язки з Кілікією і Іспанією.

Тема 10. Середньовічний Білгород-Дністровський (XIII - XIV ст.). Історія дослідження. Топографія і планіграфія міста. Цитадель та залишки її забудови. Особливості архітектурної забудови посаду. Житлові та господарські комплекси. Ремесла: гончарне, металообробне, косторізне, ювелірне тощо. Культові споруди Білгорода-Дністровського.

Тема 11. Середньовічний Крим (XIV - XV ст.). Історія дослідження. Херсонес. Планування міста. Архітектура міських кварталів. Житлові та господарські споруди. Ремесла, торгівля, рибні та соляні промисли. "Печерні міста". Мангуп, Ески-Кермен, Чуфут-Кале, Киз-Кермен. Пам'ятки Південного та Південно-Східного Криму.

Тема 12. Пам'ятки козацьких часів (XV - XVIII ст.). Запорізька січ. Топографія і планіграфія укріплень. Зимівники, пам'ятки прикордонної служби. Поховання, цвинтарі. Житлові та господарські споруди. Ремесла козацької доби. Козацькі клейноди. Сфрагістика і геральдика.

Тема 13. Архітектура XIV-XVIII ст. Містобудування і фортифікація. Монастирі. Замки і фортеці XIV-XVII ст. Оборонні замки-фортеці: Меджибож, Жванецький замок та інші. Господарство і побут.

4. Завдання курсу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- знати періодизацію середньовічної археології на території України;
- основні ознаки матеріальної культури доби середньовіччя та особливості наукового дослідження цього феномену;
- термінологічно-понятійний апарат, що застосовується для опису різних груп артефактів;

вміти:

- опрацьовуючи тематичну літературу, самостійно збагачувати свій науковий та творчий потенціал, застосовувати прогресивні та раціонально виважені методи оволодіння знаннями;
- орієнтуватись у науковій та періодичній археологічній літературі із актуальної проблематики, відбирати з цієї інформації найголовніше, вміти систематизувати її;

- працювати з науково-методичними посібниками;
- застосовувати отримані практичні знання під час польових археологічних досліджень, камеральної обробки археологічного матеріалу;
- застосувати отримані теоретичні знання під час проведення наукових досліджень реконструктивно-теоретичного рівня.

5. Статус у навчальному плані.

Нормативний курс із циклу професійних компетентностей

6. Лектор: кандидат історичних наук, доцент **Господаренко Оксана Валеріївна**

7. Форми і методи навчання: Лекційні та лабораторні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

8. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирибальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

(приклад для іспиту) 60% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного контролю, що регламентується робочою програмою викладача, 40% балів студенти набирають на іспиті.

9. Мова викладання: українська

II. ВАРІАТИВНА ЧАСТИНА

2.1. Дисципліни за вибором ВНЗ (поглиблена підготовка за спеціальністю)

Назва: **Джерелознавство: археологічне матеріалознавство**

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 4</i> <i>Загальна кількість годин: 120 год.</i> <i>Тижневих годин: II семестр – 2 год.</i>	Вибіркова Курс: I Семестр: II Лекції: 14 Практичні заняття: 16 Самостійна робота: 90 Вид контролю: залік

2. Мета курсу:

Метою дисципліни є підготовка магістрантів із знаннями про властивості основних палеоматеріалів з археологічних пам'яток, хронологію їх появи та розповсюдження, вироблення творчого підходу при плануванні, застосуванні та проведенні матеріалознавчих досліджень.

Завдання курсу є набуття знань про фізико-структурні, хімічні, технологічні, робочі і функціональні властивості основних категорій матеріалів археологічних культур; одержання навичок датування за допомогою матеріалознавчих характеристик; оволодіти вмінням інтерпретації матеріалознавчої інформації для визначення місця виробництва, походження сировини; реконструкції технологій механічної, хімічної і термічної обробки палеоматеріалів; визначення специфіки ведення археологічних досліджень та розкопок з мінімальними пошкодженням і втратами арте- і екофактів при видаленні їх з культурного шару; ознайомлення з основними методами консервації та відновлення археологічних знахідок.

3. Опис курсу.

Тема 1. Ведення в археологічне матеріалознавство (АМЗ)

Археологічні пам'ятки. Матеріальна культура археологічної культури. Поняття про матеріалознавство та про його піддисципліну – археологічне матеріалознавство. Терміносистема. Поняття про фізичні, хімічні, механічні, технологічні, експлуатаційні, функціональні (у тому числі бути носієм інформації) і т.п. властивості матеріалів. Еко- і артефакти у контексті загального та профільних напрямків матеріалознавства. АМЗ як складова частина археометрії. Історіографія АМЗ: роботи К. Гьобеля (1842), О.Є. Ферсмана (1919 – створення Інституту археологічної технології при Академії історії матеріальної культури), А. Лукаса (1926), Р. Дж. Форбса (9 томів, 1955-1964). Сучасні лабораторії і центри природничо-наукових методів (археометрії) в археології в Україні і за її межами. Мануали Кембріджського університету. Властивості і структура матеріалів як база для їх універсальної систематизації. Алотропія і поліморфізм простих речовин. Поширення матеріалів у природі. Корисні природні матеріали. Самородні метали. Мінеральні ресурси матеріалів. Умови та способи матеріалообробки для виробництва неприродних матеріалів. Неорганічне і органічне напрямки розвитку сучасного АМЗ. Матеріалознавство при вивченні кочових культур Північного Причорномор'я.

Тема 2. Матеріальні залишки на археологічних пам'ятках (МЗАП) та їх дослідження

Класифікація, фізична сутність властивостей МЗАП. Основні поняття і визначення. Обмеженість структурно-типологічного підходу. Класифікація МЗАП за походженням, технологічними ознаками, функціями. Культурний шар як екологічний контекст, біокосне тіло (матриця), що вміщає МЗАП. Методи матеріалознавчого дослідження культурного шару. Деякі методи камерального дослідження МЗАП. Гравіметрія. Аналітична хімія в археології. Аналіз за допомогою портативних рентгенофлуоресцентних аналізаторів і іншої мобільної неруйнуючої апаратури. Порівняння різних методів.

Тема 3. Деревні та кісткові матеріали

Відомості про основні види деревного і кісткового матеріалу, їх властивості, області застосування, способи і технології деревообробки. Особливості збереження в археологічних шарах. Консервація археологічних деревних матеріалів. Методи їх дослідження. Основні технологічні операції при виробництві деревних будівельних матеріалів. Номенклатура і властивості деревних матеріалів. Области застосування деревних матеріалів – будівництво, суднобудування. Деревина як основний первинний енергоресурс в епоху палеометалу. Обробка кістки. Кістка як сировина для виготовлення знарядь праці. Особливості збереження в археологічних шарах Методи її дослідження. Консервація виробів з кістки. Кістка як джерело давніх ДНК.

Тема 4. Кам'яні та мінеральні матеріали

Загальні відомості про гірські породи та породоутворюючі матеріали. Петрографія. Геохімія. Петрологічні методи дослідження. Мінералогія. Рудні породи. Загальні відомості, класифікація. Огляд фізичних, хімічних, механічних, технологічних, експлуатаційних властивостей кам'яних матеріалів. Матеріали з природного каменю. Номенклатура, властивості природних кам'яних матеріалів, їх довговічність. Кремень, обсидіан, будівельний камінь. Про технології обробки природних кам'яних матеріалів. Коштовні, напівкоштовні камені. Мінералогічний склад і характеристики кам'яних археологічних знахідок. Мінеральні в'язучі та будівельні матеріали.

Тема 5. Керамічні і скляні матеріали

Кераміка як перший високотехнологічний матеріал. Огляд фізичних, хімічних, механічних, технологічних, експлуатаційних властивостей керамічних і скляних матеріалів. Характеристики та властивості сировинних матеріалів для кераміки: глини, формувальні маси та їх складові. Про технології виготовлення глиняного посуду. Технології "лошіння" графітом. Огляд ліпної та кружальної кераміки Північного Причорномор'я в епоху палеометалу. Матеріалознавчі основи феномену античного гончарства. Окислювальний і відновлювальний випад як технологічний метод отримання та використання нових

матеріалів. Керамічні будівельні матеріали. Особливості та властивості сировинних матеріалів для скла. Фарбники, технології виготовлення скляних виробів. Ранні центри склоробства.

Тема 6. Металеві матеріали

Номенклатура палеометалів і етапи технологічного освоєння металевих матеріалів. Металургійні провінції, осередки металургії і металообробки. Металознавство і відомості про основи отримання чорних і кольорових металів. Поняття про діаграми стану. Легуючі домішки. Домішки як етнокультурні та хоро-, хронологічні індикатори. Культура Вінчі та перша олов'яниста бронза. Огляд фізичних, хімічних, механічних, технологічних, експлуатаційних властивостей палеометалу. Про технології матеріалообробки (термічна, хіміко-термічна, механічна) металевих матеріалів. Знаряддя праці, озброєння, монетна справа, прикраси з металу. Загальне та особливе сучасних і археологічних металів і сплавів. Пектораль з Товстої Могили як приклад недовикористання археометричного підходу в археологічному матеріалознавстві.

Тема 7. Органічні матеріали

Номенклатура органічних МЗАП: кісткові залишки, дерево, повсть, текстиль і шкіра, бурштин, гагат, масла, бітуми, жири і віск. Текстильне матеріалознавство. Деріватограметрія археологічних шкір. Методи та методики дослідження та консервації органічних матеріалів. Матеріалознавство (палеотоварознавство) харчових та сільськогосподарських продуктів. Непалінологічні паліноморфи в археологічному матеріалі. Культурний шар як об'єкт матеріалознавства. Матеріалознавство консервації та реставрації археологічних знахідок. Етапи консервації (польова консервація, камеральна, лабораторна). Особливості вилучення матеріалів з культурного шару (в т.ч. з під води в процесі підводних досліджень) та запобігання змін кольору, розпаду, розкладання. Особливості консервації будівельних залишків. Органічні палеоматеріали як джерело при ідентифікації (секвенуванні) давньої ДНК. Перспективи розвитку археологічного матеріалознавства.

4. Завдання курсу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- Природничо-наукові методи дослідження археологічних матеріалів
- Основні характеристики еталів, які використовували для виготовлення знарядь

праці тощо

вміти:

- визначати й описувати матеріали речей, які виймаються з культурного шару
- розподіляти археологічні знахідки за матеріалами

5. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу професійних компетентностей

6. Лектор: доктор історичних наук Гаврилюк Надія Оксентіївна

7. Форми і методи навчання: Лекційні та лабораторні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

8. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирибальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

Назва: Історична антропологія України

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
-------	----------------------------------

Кількість кредитів відповідних ECTS:3 Загальна кількість годин: 90 год. Тижневих годин: I семестр – 2 год.	Вибіркова Курс: II Семестр: III Лекції: 8 Семінарські заняття: 12 Самостійна робота: 70 Вид контролю: залік
--	---

2. Мета курсу: висвітлення та критичний аналіз наукових концепцій походження людини та розгляд на тлі європейської історії головних етапів антропогенезу давньої людності на території України. В процесі вивчення курсу «Історична антропологія України» студенти повинні засвоїти широке коло найважливіших світоглядних ідей, без яких неможливе формування історичної свідомості сучасного людини.

3. Опис курсу.

Тема 1. Антропологія, як наука її предмет, зміст і історія розвитку.

Від спостережень до науки. Зародження антропологічних знань за античності та середньовіччя. Натуралісти й філософи XVIII — початку XIX ст. про місце людини у природі. Расознавчі студії XVIII — першої половини XIX ст. Дарвінізм та його вплив на розвиток антропологічної науки. Виникнення антропологічних товариств та їхня роль в історії науки про людину. Удосконалення методів досліджень. Головні шляхи розвитку сучасної антропології. Перші антропологічні свідчення антропології в Україні. Федір Вовк — засновник вітчизняної антропології. Українська антропологія у 20—30-ті роки. Здобутки та проблеми останніх десятиліть. Загальні уявлення про напрями та методи історичної антропології. Антропометрія. Антропометричний інструментарій. Головні напрями антропологічних студій.

Тема 2. Історична антропологія

Історична антропологія. Завдання історичної антропології та проблеми реконструкції. Антрополого-історична діагностика статі та віку. Діагностика фізичного типу. Діагностика морфологічного типу та хвороб давніх людей. Ідентифікація та реконструкція на підставі вивчення генетично детермінованих систем ознак. Докази походження людини. Екологічні аспекти еволюції людини. Споріднені зв'язки людини і тварин. Процеси адаптації і екологічні закони. Програма й методика антропологічних досліджень. Основні закономірності і етапи розвитку людини. Походження людини (антропогенез). Сучасне людство: Єдність і різноманіття. Расознавство. Основні елементи конституціональної антропології. Закономірності онтогенезу людини. Фізичний розвиток і акселерація. Динаміка процесів зростання людини і старіння організму. Конституція, раса і екологічні чинники. Генетичні закономірності індивідуальних і групових відмінностей.

Тема 3. Найдавніша людність на території України (за даними антропології).

Основні етапи антропологічної історії давнього населення України. Витоки фізичних рис праслов'янської людності. Доба неоліту. Провідні одонтологічні ознаки населення ямної культури території України (кінець III — початок II тис. до н.е.). Провідні одонтологічні ознаки населення культури Ноа (XV — XIII ст. до н.е.) і білозірської культури (XII ст. до н.е.) Витоки фізичних рис праслов'янської людності. Антрополого-одонтологічні особливості населення України. Дерматогліфічна характеристика людності України. Сучасне людство: Єдність і різноманіття. Расознавство. Класифікація рас. Видова єдність людства. Формування спадкових ознак. Антропологічне населення Європи. Антропологічне населення Азії. Конституція, раса і екологічні чинники. Генетичні закономірності індивідуальних і групових відмінностей. Конституція і фізичний розвиток. Антрополого-історична діагностика статі і віку. Діагностика морфологічного типу і хвороб стародавніх людей.

Тема 4. Антропологічні особливості давнього населення території України (доба раннього заліза – пізнє середньовіччя)

Скіфо-сарматська доба. Черняхівський антропологічний тип. Фракійський антропологічний тип. Салтівська археологічна культура та іраномовні аланські та тюркомовні болгарські племена. Співвідношення основних морфологічних компонентів населення Східної Європи доби Київської Русі. Історія формування і розвитку антропології. Соціальна антропологія. Нація, мова і культура. Гематологічні ознаки. Основні відомості про будову людського скелета. Визначення віку. Визначення статі. Краніометрія та краніоскопія. Краніометричні точки. Вимірні та описові ознаки черепа. Штучна деформація черепа. Реконструкція обличчя за черепом. Остеометричні дослідження. Скелет тулуба. Скелет верхньої кінцівки. Скелет нижньої кінцівки. Визначення довжини тіла (зросту) за кістками скелета.

Тема 5. Антропологічний склад українського народу.

Антропологічний склад українців північної зони. Антропологічний склад українців південної зони. Антропологічний склад українців західної зони. Антропологічний склад українців східної зони.

Методика збирання і транспортування кісткових решток людей під час археологічних розкопок. Система обліку, опису й архівації палеоантропологічних даних. Соматометрія та соматоскопія. Волосяний покрив і пігментація. Будова голови та обличчя. Морфологія тіла.

4. Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- предмет, задачі і місце курсу;
- основні етапи розвитку антропології як науки;
- визначати зміст основних понять курсу;
- різні підходи до еволюції сучасної людини;
- основні елементи конституційної антропології;
- розвиток та становлення сучасного фізичного типу людини в історичному процесі;
- основні аспекти екології людини;
- класифікацію рас.

вміти:

- визначати особливості теорій, які мають відношення до антропологічної історії;
- осмислювати антропологічні події та явища давнього минулого людства на основі даних залишків матеріальної культури;
- систематизувати різноманітні дані та існуючі теорії для створення власного погляду на конкретні проблеми антропології;
- застосовувати загальні історичні знання та засоби, аналітично та критично оцінювати інформацію, аналізувати нові археологічні джерела, враховуючи нові загальносвітові тенденції науки.

6. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу професійних компетентностей

7. Лектор: кандидат історичних наук, в.о. доцента Ласінська М.Ю.

8. Форми і методи навчання: Лекційні та семінарські заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

9. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

10. Мова викладання: українська

Назва: **Кочовики середньовічної Європи**

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 4</i> <i>Загальна кількість годин: 120 год.</i> <i>Тижневих годин: II – 2 год.</i>	Вибіркова Курс: II Семестр: III Лекції: 12 Практичні заняття: 14 Самостійна робота: 94 Вид контролю: екзамен

2. Мета курсу:

Метою навчальної дисципліни є розгляд основних концепцій історії середньовічних номадів; ознайомлення магістрантів з особливостями та історичним значенням старожитностей кочовиків степів Європи.

Завдання навчальної дисципліни є:

- ознайомлення магістрантів з джерельною базою і історіографією проблеми;
- розгляд політичної історії середньовічних номадів Європи;
- аналіз суспільно-економічного і релігійного життя населення європейського степу в добу середньовіччя;
- розгляд середньовічних старожитностей кочовиків на теренах сучасної України.

3. Опис курсу.

Тема 1. Вступ в історію і археологію середньовічних кочовиків.

Актуальність досліджень середньовічних кочовиків. Мета та завдання курсу. Географічні та хронологічні межі. Періодизація історії європейських кочовиків.

Джерела та історіографія.

Тема 2. Гунська доба (IV – поч. VI ст.).

Гунське вторгнення. Погребальні комплекси гунів. Речовий комплекс гунських поховань.

Тема 3. Перещепинсько-вознесенський етап (кінець VI – перша половина VIII ст.)

Степи Північного Причорномор'я у VI – на початку VII ст. Хозарська експансія. Перещепинський клад. Поминальні храми у Вознесенки та Глодосів. Північно-східні степові пам'ятки перещепинської епохи. Хазари у Дагестані. Прикаспійські степи у VI – VII ст. Аварські старожитності.

Тема 4. Салтово-маяцька культура (друга половина VIII – початок X ст.)

Дослідження салтово-маяцької культури. Проблема хозарських археологічних пам'яток.

Регіональні варіанти салтово-маяцької культури. Лісостеповий варіант. Степовий варіант. Хозарські старожитності Передкавказзя і Поволжжя. Кримський варіант. Споріднені культури на р. Кама, пониззі Дунаю.

Тема 5. Угри, печеніги і гузи (X – перша половина XI ст.).

Угри. Печеніги і гузи: основні події історії етносів. Археологічні дослідження старожитностей печенігів й гузів. Печеніги й гузи у Заволзьких степах. Кочовики Півдня України.

Тема 6. Чорні клобуки (XII – початок XIII ст.).

Дослідження старожитностей. Кургани печенігів і торків у Пороссі. Поховання в Пороссі з східною орієнтацією. Таганча (руські воїни й Чорні клобуки).

Тема 7. Кипчаки і половці.

Кипчаки на Сході. Міграція на захід. Половці.

4. Завдання курсу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- джерельну базу, історіографію основних проблем;
- розуміти значення кочових суспільств в реконструкції історичного процесу
- знати основні етапи розвитку кочових суспільств, які існували на території України та сусідніх держав, закономірності їх функціонування та розвитку
- мати наукове уявлення про основні етапи розвитку людської історії та їх хронологічні послідовності

вміти:

- оцінювати будь-який суспільно-політичний устрій, історію будь-якого народу без упередженості, орієнтуючись виключно на історичні факти;
- застосовувати знання про найважливіші події, процеси та явища з історії номадичних цивілізацій в їх взаємозв'язку і хронологічній послідовності для аргументації власної позиції, ведення дискусії і полеміки;
- самостійно поглиблювати свої знання у рамках дисципліни шляхом пошуку й опрацювання нової інформації з використанням сучасних засобів технічної інформації.

5. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу професійних компетентностей

6. Лектор: кандидат історичних наук Кузовков Володимир Володимирович

7. Форми і методи навчання: Лекційні та лабораторні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

8. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирибальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, FХ, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

9. Мова викладання: українська

2.2. ДИСЦИПЛІНИ ЗА ВИБОРОМ СТУДЕНТА

Назва: Наука в історії суспільства

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 8</i> <i>Загальна кількість годин: 240 год.</i> <i>Тижневих годин: II семестр – 2 год.</i>	Вибіркова (за вибором студента) Курс: I Семестр: II Лекції: 24 Практичні заняття: 32 Самостійна робота: 184 Вид контролю: екзамен

2. Мета курсу:

Мета курсу: розкрити історію формування, розвитку і трансформації наукового світогляду, рушійні сили і механізми докорінних зрушень в уяві про навколишній світ, простежити конкретні обставини, в яких здійснювались ці зрушення, злами, перебудови наукової картини світу.

Завдання курсу: : сформувати цілісне уявлення про розвиток науки в історико-культурному контексті;

- структурувати інформаційне поле про досягнення людської думки в різні періоди історії;

- узагальнити відомості отримані з інших дисциплін, що відтворюють проблеми розвитку людського суспільства;
- допомогти майбутньому спеціалісту осмислити, що розвиток науки і техніки в історичному вимірі є цілісним явищем в системі культури людства;
- навчити користуватися основними джерелами з історії науки і техніки;
- розкрити історію розвитку науки і техніки як складну взаємодію акумуляції наукових знань і змін парадигм;
- сприяти розвитку творчих здібностей і збагаченню інтелекту спеціаліста;
- виділити основні етапи і пояснити закономірності та особливості розвитку наукових і технічних знань в конкретних історичних умовах.
- сформулювати уявлення про можливості зміни стереотипів, щодо розвитку науки і техніки;
- показати взаємозв'язок і взаємозумовленість проблем, що вирішуються фахівцями різних спеціальностей.

Опис курсу.

Кредит 1. Історія науки як навчальна дисципліна.

ТЕМА 1. ВСТУП. ІСТОРІЯ НАУКИ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА. НАРОДЖЕННЯ І ЕВОЛЮЦІЯ НАУКИ

Об'єкт, предмет, мета, завдання, методологічні засади і структура навчальної дисципліни. Особливості вивчення курсу. Джерела та література.

Наука як засіб швидкої перебудови всієї цивілізації. Мінливий характер структури цивілізації. Вплив на науку зміни суспільного розвитку та зворотній вплив на її формування.

Відповідальність учених за наслідки використання досягнень науки в суспільстві. Перетворення наук із безвідповідальної перед суспільством у відповідальну перед ним. Розумне використання науки на кожній стадії її розвитку як найбільш вагомий аргумент на користь вивчення відносин між наукою і суспільством в минулому.

Аспекти науки. Її зміни з аспектами суспільного життя. Об'єктивність і суб'єктивність науки, що обумовлено цілеспрямованою діяльністю людства. Наука «залежна» і «незалежна». Наука як: інститут; як метод; як накопичення традицій знань; як фактор підтримки і розвитку виробництва; як фактор формування переконання та ставлення до світу та людини; взаємодія науки і суспільства..

Кредит 2. Народження і еволюція наукових знань доантичного світу.

ТЕМА 2. НАРОДЖЕННЯ І ЕВОЛЮЦІЯ НАУКИ

Картина світу у давніх єгиптян, поява астрономії, геометрії та арифметики, фізики. Основні поняття езотеричної доктрини Персії, Індії. Наукові здобутки стародавнього Китаю.

Кредит 3. Наукова думка давньої Греції та Риму

ТЕМА 3. НАУКОВА ДУМКА ДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ТА РИМУ

Зміст і метод грецької науки. Наукові школи Греції. Абстрактна наука. Відділення науки від техніки. Технічні досягнення. Відкриття можливостей для розвитку механіки та її застосування у побуті. Удосконалення греками технічних досягнень бронзового віку. Використання інструментів у архітектурі, токарного верстата. Етапи розвитку науки Греції. Їх характеристика. Філософи і мудреці. Соціальна філософія Греції та Риму. Занепад класичної науки. Спадкоємність класичного світу

Кредит 4. Науково-технічні знання середньовічної Європи

ТЕМА 4. НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ЗНАННЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ЄВРОПИ

Соціально-економічні умови, що «диктували» необхідність широкого застосування технічних досягнень у середньовіччі.

Вплив Греції на науку ісламу. Напрямок духовних зусиль на обслуговування організованих релігійних віросповідань. Визначальна роль християнства та її вплив на характер культури. Наука в умовах християнства.

Становлення і розквіт ісламу. Його наука, Спадкоємність арабської науки. Занепад культури ісламу.

Перенесення центру ваги наукових досліджень з Близького Сходу до Європи, перші університети в Болоньї, Парижі, Оксфорді, Кембриджі і інших містах (XIII ст.). Університети під впливом арабських і грецьких знань.

Конфронтація науки і теології, розвиток поза університетських «наук» - магії, алхімії, астрології; віра в чудеса.

Поштовх до розвитку технічних змій у виробництві і на транспорті. Удосконалення практичних ремесел. Причини повільних темпів технічного прогресу.

Середньовічна наука. Наукові дослідження. Портрети середньовічних вчених. Підсумки досягнень в природничих науках. Середньовічна картина світу. Ієрархія середньовічного суспільства.

Розвиток надр і металообробки, виробництва порошу. Роль книгодрукування у розповсюдженні технічного прогресу.

Значення епохи Відродження для науки, мистецтва і політики. Об'єднання ремісника і теоретика. Підняття поваги до технічних прийомів у галузях прядіння, ткацтва, гончарної справи, склошліфування, майстерності металістів.

Виконання головного завдання Відродження - нове відкриття і оволодіння світом створеного і природного.

Система Всесвіту М. Коперника. Анатомія людського тіла Везалія.

Кредит 5. Наукова революція XVII ст.: етапи та її наслідки.

ТЕМА 5. НАУКОВА РЕВОЛЮЦІЯ XVII СТ.: ЕТАПИ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ.

Перемога нового дослідного, експериментального підходу до явищ. Відродження в галузі техніки і ремесла. Прогрес техніки. Доменні печі та чавун. Використання кам'яного вугілля. Нові філософи-експериментатори. Наукове просвітництво в Голландії та Англії,

Обґрунтування сонячної системи і руйнування античної космогонії. Експериментальна фізика. Відродження математики. Магнетизм. Механіка людського тіла. Гірвей і кровообіг. Хімія.

Чинники, що обумовили інтенсивний розвиток науки. Лондон і Париж як центри виразу нової думки. Характеристика діяльності урядів Європи щодо наукової діяльності вчених та винахідників. Статус вчених другої половини XVII століття.

Практичні результати і наслідки вивчення порожнечі газових законів. Заснування наукових товариств, Мета їх діяльності. Визнання науки як інституту фактора культури. Академії Італії. Королівське товариство у Лондоні, Французька Королівська Академія. Статути академій і товариств. Персональний склад товариств. Коло питань з природознавства і практичного життя, якими займались товариства і академії.

«Історія Королівського товариства» як перший маніфест організованої науки.

Інтелектуальна революція. Автореферат науки кінця XVII століття.

Кредит 6. Вплив науки на соціально-економічні перетворення кінця ХУІІІ- ХІХ ст.

ТЕМА 6. ВПЛИВ НАУКИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ КІНЦЯ ХУІІІ- ХІХ СТ.

Вплив Французької революції на науку. Реакція наполеонівських війн на розвиток науки. Королівський інститут Англії.

Характер науки в епоху промислової революції. Промислова революція як наслідок прогресу науки. Зміни першої половини XVIII століття, що мали велике значення для майбутнього як промисловості, так і науки. Удосконалення землеробства. Зростання важкої промисловості. Вирішальна роль використання парової машини. Перехід до економіки, яка

базується на використанні вугілля. Розповсюдження науки в Європі. Зміцнення науки під впливом Ньютона. Електрика і ботаніка.

Промислова революцій. Механізація текстильної промисловості. Концентрація капіталу і промисловості. Енергія. Наука в промислових районах. Зростання великих міст і населення в них. Розвиток принципово нових галузей промисловості. Роль засобів транспорту, зв'язку. Народження нового класу капіталістичних підприємців. Наймані робітники. Наслідки революції 1830 року у Франції. Реформи виборчої системи 1832 року в Англії.

Наслідки використання техніки на соціальні умови населення міст. Епідемії. Усвідомлення необхідності впровадження оздоровчих заходів.

Зближення науки і промислового виробництва. Наука на залізничному транспорті, мореплавстві, Телеграф. Телефон.

Організація науки. Заснування «Британської асоціації сприяння прогресу науки». Заснування «Зборів німецьких природодослідників». Мета їх діяльності. Наукові товариства. Наука в університетах.

Хімія і фізика у XIX столітті. Теорія еволюції Дарвіна. Наукова медицина.

Металургія у XIX столітті. Електротехнічна промисловість.

Кредит 7. Наука і техніка у першій половині XX ст.

Тема 7. НАУКА І ТЕХНІКА У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XX СТ.

Зміст наукової революції в хімії та фізиці на рубежі XIX-XX століть. Спрямованість їх досягнень. Взаємодія між відкриттями в науці та колосальними змінами в суспільному житті.

Перша світова війна і криза 1930 року як продукт економічних і політичних труднощів. Вплив Другої світової війни на розвиток науки та техніки.

Монополістичний капітал. Місце науки і техніки в епоху монополій. Наука в соціалістичній економіці. Взаємодія промисловості і науки. Фактори, що впливали на підвищення ефективності взаємодії науки і промисловості.

Масштаби наукового прогресу і швидкість реалізації наукових відкриттів. Наукове планування. Самоокупність науки,

Наука у повсякденному житті. Використання наукових приладів у промисловості та сільському господарстві.

Взаємодія науки і влади Реакція вчених на історичні події.

Кредит 8. Науково-технічна революція як суспільне явище. Наука у другій половині XX- початку XXI ст.

ТЕМА 8. НАУКОВО-ТЕХНІЧНА РЕВОЛЮЦІЯ ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ.

НАУКА У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XX-ПОЧАТКУ XXI СТ.

НТР як якісний стрибок у структурі та динаміці розвитку продуктивних сил, одна з найважливіших гарантій гуманного характеру суспільства. Зміна обрисів суспільного виробництва, умов, характеру і змісту праці. Етапи НТР. Функції і мета НТР. Особливості НТР. Її відмінність від революцій у цій галузі в минулому. Кардинальні зміни між наукою і технологією.

Радикальний характер науки. Наука як масова професія. Значення інформаційної діяльності, Рівень освіти і культури працівників.

Взаємодія наук. Технічна і промислова революція XX століття.

Комплексна механізація і автоматизація виробництва. Контроль управління ним.

Відкриття нових видів енергії. Створення і використання нових видів енергії, конструкційних матеріалів. Електронна автоматизація. Комп'ютеризація виробництва. Формування інформаційної структури суспільства.

Стан навколишнього середовища як першочергова проблема людства наприкінці XX-початку XXI ст. Втрати біосфери і людського життя як головна особливість епохи сучасного суспільства. Необхідність фундаментальних змін у науковому і соціальному світогляді.

Знати:

- етапи розвитку науки та зростання незалежності природознавства від світоглядних й ідеологічних установок;
- еволюцію взаємодій між науковим співтовариством і суспільством в цілому;
- головні напрями сучасної науки;
- зміст основних наукових категорій та їх взаємозалежність і взаємодію.

Уміти:

- володіти понятійним апаратом та методологією аналізу всіх етапів розвитку науки;
- мати погляд на Природу як на інструментальну і споживчу цінність;
- вводити у історичний контекст людину не як творця та спостерігача за Природою.

А спираючись на досягнення наукової думки, бачити людину як складову Космосу, частку Природи;

- застосовувати отриманні знання в освітній та науково-дослідній роботі;
- прогнозувати можливі негативні наслідки «однобокого» науково-технічного прогресу;
- сприяти гуманістичному осмисленню результатів людської діяльності.

3. Статус у навчальному плані – вибіркова дисципліна**4. Лектор: доктор історичних наук, професор Рижева Надія Олександрівна**

Форми і методи навчання: Лекції, семінарські заняття, самостійна (індивідуальна) робота з джерелами, проблемне навчання, виконання тестових завдань, бліц-опитування, складання термінологічних словників, підготовка індивідуальних навчально-дослідних завдань, робота в мережі Інтернет.

5. Форми організації контролю знань та система оцінювання.**1. Метод усного контролю.**

Етапи усного опитування: постановка вчителем питань (завдань) з урахуванням специфіки предмета і вимог програми; підготовка студентів до відповіді і викладення своїх знань: корекція і самоконтроль викладених знань по ходу відповіді; аналіз і оцінка відповіді.

2. Методи письмового контролю (письмові контрольні роботи, реферати).**3. Тестова перевірка знань.****4. Самоконтроль і самооцінка.****5. Залік.**

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з курсу здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань (заліку).

Об'єктом рейтингового оцінювання знань студентів є програмний матеріал дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю.

Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмного матеріалу, виконання практичних робіт, умінь самостійно опрацьовувати тести, складання конспекту, написання звіту, реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (заліку) є підсумкова перевірка глибини засвоєння студентом програмного матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами, здатність творчого використання набутих знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми, що впливає зі змісту дисципліни тощо.

6. Метод усного контролю.

Етапи усного опитування: постановка вчителем питань (завдань) з урахуванням специфіки предмета і вимог програми; підготовка студентів до відповіді і викладення своїх знань: корекція і самоконтроль викладених знань по ходу відповіді; аналіз і оцінка відповіді.

7. Методи письмового контролю (письмові контрольні роботи, реферати).
8. Тестова перевірка знань.
9. Самоконтроль і самооцінка.
10. Залік.

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з курсу здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань (заліку).

Об'єктом рейтингового оцінювання знань студентів є програмний матеріал дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю.

Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмного матеріалу, виконання практичних робіт, умінь самостійно опрацьовувати тести, складання конспекту, написання звіту, реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (заліку) є підсумкова перевірка глибини засвоєння студентом програмного матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами, здатність творчого використання набутих знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми, що впливає зі змісту дисципліни тощо.

Критерії оцінювання:

а) при усних відповідях:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладення, культура мови;

впевненість, емоційність та аргументованість;

- впевненість, емоційність та аргументованість;
- використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо);
- аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки;

б) при виконанні письмових завдань:

- повнота розкриття питання;
- цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи;
- підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки, різних технічних засобів (плівок, слайдів, приладів, схем тощо).

Для визначення ступеню оволодіння навчальним матеріалом із подальшим його оцінювання застосовуються наступні рівні досягнень студентів.

Високий рівень. Студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Достатній рівень. Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання висновків, допускає несуттєві неточності.

Задовільний рівень. Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, уміє використовувати знання в стандартних ситуаціях.

Низький рівень. Студент володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно.

Незадовільний рівень. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Встановлюється порядок перерахунку рейтингових показників до нормованої 100-бальної університетської шкали оцінювання у традиційну 4-бальну шкалу та європейську шкалу ECTS.

6. Мова викладання: українська

Назва: Історіографія археологічних досліджень

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS:4</i> <i>Загальна кількість годин:120 год.</i> <i>Тижневих годин: I семестр – 2 год.</i>	Вибіркова (за вибором студента) Курс: I Семестр: II Лекції: 12 Семінарські заняття: 16 Самостійна робота: 92 Вид контролю: залік

2. Мета курсу: надати студентам інформацію про розвиток археологічної науки, як у світі так і в нашій країні. Сформувані вірне уявлення про шляхи зародження та розвитку науки, котре сприятиме кращому розумінню її змісту, методології, форм організації. Висвітлити з різних боків археологічну діяльність, а саме: історію найважливіших польових відкриттів та розкопок, історію розвитку археологічної думки, історію закладів та організацій, що відіграли помітну роль у розвитку археологічної науки, біографічні дані про видатних учених минулого та сьогодення. Історіографія археології має і самостійне значення, безпосередньо не пов'язане з практичними завданнями археології, оскільки відбиває розвиток наукової думки, історію накопичення відомостей про минуле людства.

3. Опис курсу.

Тема 1. Вступ до курсу «Історія та історіографія археологічних досліджень».

Предмет курсу «Історія та історіографія археологічних досліджень». Мета та завдання курсу. Структура та основні проблеми курсу. Історіографія та джерельна база курсу.

Тема 2. «Донауковий» період розвитку археології.

Зацікавленість старожитностями в країнах Стародавнього Сходу. Міфи та історичні твори. Поява хронік та колекціонування в країнах Стародавнього Сходу. Біблія як історичне джерело. Становлення історичної науки в античному світі. Геродот і зародження історичної думки. Значення праці Павсанія «Опис Еллади». Особливості античної історіографії й поява терміна «археологія». Праці римських авторів, як джерело вивчення археології. Особливості розвитку історичної науки в період середньовіччя. Ставлення до старожитностей і особливості розвитку історичної науки. Зацікавлення старожитностями гуманістів епохи Відродження. Кіріак Анконський і його «Записки про давні речі». Дистанція між класичною та первісною археологією. Старожитності та ставлення до них в різні історичні епохи. Матеріальні реліквії. Скарби та їх розшуки. Походження та наповнення змістом термінів «археологія», «старожитності», «антикварії». Античні та середньовічні автори про археологічні дослідження. Ідея прогресу Лукреція Кара. Наративна традиція античної та середньовічної історії. Середньовічний креаціонізм та християнське світобачення. Епоха. Ренесансу. Європейський антикваризм. Ватикан. Перші колекції та праці антикваріїв (Кіріако Анконський, Помпоній Лет, Клод Пейреск, Жан Спон і т. ін.). Королівські антикварії в Англії та Швеції. Перші наукові товариства. Відношення до старожитностей у допетровській Русі. Діяльність «бугровщиків» та царські укази.

Тема 3. XVIII ст. - доба Просвітництва та народження науки

Початок археологічних пошуків в Європі в XVII-XVIII ст. Товариства дилетантів та антикваріїв в Англії XVIII ст. Початок розкопок в Помпеях і Геркуланумі. Вінкельман і його внесок у вивчення античного мистецтва. Створення музеїв із колекціями старожитностей у Західній Європі. Нові історичні концепції. Раціоналізм. Французькі енциклопедисти. Дж.Б.Віко. Археологія – історія мистецтва. Бернард де Монфокон, граф Келюс. Розкопки курганів та колекціонування старожитностей в Англії. Лондонські товариства антикваріїв та дилетантів, їх експедиції. Створення Британського музею. Розкопки Геркуланума та Помпей. Йоган Іохім Вінкельман та його праці з історії античного мистецтва. Метод порівняльно-стилістичного аналізу. Німецька школа античної археології. Перші лекційні курси в

університетах. Виникнення історії первісного суспільства. Порівняння з культурою туземців. Праці Лафіто, Форстера, Фергуссона.

Тема 4. XIX ст. – доба великих археологічних відкриттів.

Розвиток археології в Європі у XIX ст. Зародження епіграфіки та антропології. Внесок Томлена і Ворсо в археологічну науку. Праця Буше де Перка «Про кельтські допотопні старожитності». «Грецька історія» Ернста Курциуса. Мортільє та розробка типологічного метода. Саутуола й початок вивчення палеолітичного мистецтва. Початок вивчення Єгипту та Месопотамії. Похід Наполеона до Єгипту. Д.Денон та його «Опис Єгипту». Ф.Шампальон та дешифрування ієрогліфів. Розетський камінь. Роботи К.Р.Лепсіуса. П.-Е.Бота, О.Лойярд та розкопки Ніневії. Г.К. Раулінсон та дешифрування клинопису. Інститут Археологічної Кореспонденції в Римі. Формування німецької школи класичної археології. Розкопки античних центрів (Д. Фіореллі у Помпеях, Е.Курциус в Олімпії і т.ін.). Роботи Г.Шлімана в Трої та Міkenax. Німецький Археологічний Інститут в Афінах. В.Дерпфельд. Розкопки А.Евенса на Криті, Г.Масперо та Ф.Петрі в Єгипті. Відкриття давньосхідних цивілізацій.

Тема 5. Світова археологія XX ст..

Виникнення первісної археології. Скандинавська школа. Система трьох століть. Х.-Ю.Томсен. "Путівник по північним старожитностей" і реакція в Європі. Метод секвенцій. Й.-Я.Ворсо. С.Нільсен. Комісія з вивчення кекенм'єдінгов. Розкопки могильника в Гальштат і поселення

Латен. Відкриття палових поселень на швейцарських озерах. Відкриття палеоліту. Проблема існування "допотопного" людини. Знахідки в печерах. Теорія катастроф Ж.Кювье. Роботи та зборів Буше де Перта. Скептицизм французьких учених. Дослідження англійських геологів. Боротьба делювіалістів і флювіалістів. Ч.Лайель і його "Принципи геології". Е.Ларте і перша періодизація палеоліту. Етногенетична проблематика. П.Шафарик. Еволюціонізм в археології. Вивчення палових поселень у Швейцарії. Ф.Келлер. Вивчення пам'яток неоліту, бронзи, заліза. Типологічний метод. О.Монтеліус, Г.Гільдебрандт, С.Мюллер. Періодизація і датування пам'ятників у Північній і Центральній Європі. Гальштат і Латен як хронологічні епохи. Виділення енеоліту та мезоліту. Міжнародні конгреси з доісторичної антропології та археології.

Г.Мортільє і його періодизація палеоліту. Виникнення палеоетнології. Паризькі Антропологічні школа і суспільство. Відкриття палеолітичного мистецтва. Періодизація первісної культури. Праці Д.Леббока, Е.Тейлор, Л.Моргана. Ф.Енгельс і створення марксистської схеми. Криза еволюціонізму і антиеволюційні теорії. Причини. Археологічні карти. Етнічна проблематика. Культурні провінції. Формірування поняття "археологічна культура". Запозичення ідей з етнології та культурології. Культурні кола. Міграціонізму. Діфузіонізм. Географічний детермінізм. "Антропогеографія" Ф.Ратцеля. "Культурно-історична археологія". Розвиток діфузіонізму і міграціонізму. Роботи Г.Чайлдом, його погляди, отношенію до марксизму і радянської археології.

Визначення понять "археологічна культура", "неолітична революція". Г.Коссіна і його школа. Археологія на службі німецького нацизму. Зведені роботи Г.Обермайера, Ж.Дешелета, Л.Нідерле, К.Шухгардт та ін. Уточнення періодизації палеоліту. А.Брейль. Розробка хронологічних систем (Рейнеке, Петерсон та ін.). Роботи О.Кроуфорда, К.Фокса в Англії з вивчення давніх ландшафтів. Дослідження східних цивілізацій. Відкриття в Єгипті, Передній Азії. Непозитівістській археологія на Заході. Соціально-економічна проблематика в роботах Г.Кларка. Критика Коссінію західнонімецькими археологами. Вплив науково технічного прогресу. Методи природничо датування. Математичні методи. Функціоналізм. "Культурна антропологія" в США. "Нова археологія". Л.Бінфорд. Системний підхід. Д.Кларк. Неоеволюціонізм і неомарксизм в західній археології. Труди і рецензії радянських археологів.

4. Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- основні періоди розвитку археологічної науки та їх хронологічні межі;
- закономірність виникнення та розвитку археологічного знання;
- основні концепції, етапи розвитку, характер взаємодій та моменти спадковості археологічного знання різноманітних напрямків у археології;
- основні польові відкриття та їх авторів;
- історію закладів, організацій та наукових шкіл в археології;
- основні історичні події та дати;
- біографічні дані про видатних учених минулого та сьогодення;
- значення внеску окремих вчених, що займалися дослідженням старожитностей в археологічну науку;
- основні наукові праці з археології, котрі мали визначальне значення для її розвитку;
- основні джерела та літературу з історіографії археології.

вміти:

- формувати власну позицію щодо історичних фактів та подій;
- працювати з історичними джерелами;
- аналізувати історичні джерела;
- аналізувати історичні факти та події;
- порівнювати історіографічні підходи різних історичних шкіл;
- працювати з археологічною картою.

5. Статус у навчальному плані.

Вибірковий курс із циклу професійних компетентностей

6. Лектор: кандидат історичних наук, в.о. доцента кафедри Ласінська М.Ю.

7. Форми і методи навчання: Лекційні та семінарські заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

8. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

9. Мова викладання: українська

Назва: **Київська Русь та її сусіди**

11. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 3</i> <i>Загальна кількість годин: 90 год.</i> <i>Тижневих годин: II – 2 год.</i>	Вибіркова Курс: II Семестр: III Лекції: 8 Практичні заняття: 12 Самостійна робота: 70 Вид контролю: залік

12. Мета курсу:

Метою навчальної дисципліни є розгляд основних концепцій історії матеріальної культури Київської Русі; ознайомлення магістрантів з особливостями та історичним значенням старожитностей Київської Русі.

Завдання навчальної дисципліни є:

- ознайомлення магістрантів з джерельною базою і історіографією проблеми;
- актуалізація знань з політичної історії Київської Русі;
- розгляд старожитностей Київської Русі на теренах сучасної України, та за її

межами.

13. Опис курсу.

Тема 1. Вступ в археологію Київської Русі.

Актуальність археологічних досліджень Київської Русі. Мета та завдання курсу. Географічні та хронологічні межі. Джерела та історіографія.

Тема 2. Давньоруські поселення.

Укріплені поселення. Давньоруські міста. Замки. Неукріплені поселення.

Тема 3. Споруди.

Житло. Архітектура. Фортифікація. Інженерні споруди.

Тема 4. Землеробство і промисли.

Системи обробки землі. Інвентар землероба. Скотарство. Рибальство.

Тема 5. Ремесла.

Металургія і металообробка заліза та сталі. Обробка деревини. Обробка кольорових металів. Ткацтво. Обробка кістки. Механізми. Гончарство. Виготовлення скляних виробів.

Тема 6. Озброєння.

Характер озброєння воєнків Київської Русі. Особливості та порівняння зі зброєю сусідів. Виробництво зброї

Тема 7. Міжнародні зв'язки.

Східна торгівля. Зв'язки зі Скандинавією. Візантійський імпорт. Зв'язки Русі з Західною Європою.

14. Завдання курсу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- джерельну базу, історіографію основних проблем;
- розуміти значення кочових суспільств в реконструкції історичного процесу
- знати основні етапи розвитку кочових суспільств, які існували на території України та сусідніх держав, закономірності їх функціонування та розвитку
- мати наукове уявлення про основні етапи розвитку людської історії та їх хронологічні послідовності

вміти:

- оцінювати будь-який суспільно-політичний устрій, історію будь-якого народу без упередженості, орієнтуючись виключно на історичні факти;
- застосовувати знання про найважливіші події, процеси та явища з історії номадичних цивілізацій в їх взаємозв'язку і хронологічній послідовності для аргументації власної позиції, ведення дискусії і полеміки;
- самостійно поглиблювати свої знання у рамках дисципліни шляхом пошуку й опрацювання нової інформації з використанням сучасних засобів технічної інформації.

15. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу професійних компетентностей

16. Лектор: кандидат історичних наук Кузовков Володимир Володимирович

17. Форми і методи навчання: Лекційні та лабораторні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

18. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирибальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, F, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

19. Мова викладання: українська

Назва: Нумізматика України

1 Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 3</i> <i>Загальна кількість годин: 90 год.</i> <i>Тижневих годин: I семестр – 2 год.</i>	Вибіркова Курс: II Семестр: III Лекції: 8 Семінарські заняття: 12 Самостійна робота: 70 Вид контролю: залік

2. Мета курсу: вивчення вітчизняних і зарубіжних монет, як особливого культурного феномену. Засвоївши матеріал лекцій, студенти отримають уявлення про найістотніші особливості розвитку монетарної системи, про культурні традиції, на базі котрих вони виникали, про яскраві події та долі людей, що відбилися в історії тих чи інших монет. Особливе місце у змісті курсу відведено проблемам: «монети як соціокультурний феномен», «монета і її сприйняття в суспільстві», «монети як історичні пам'ятки».

3. Опис курсу.

Тема 1. Нумізматика в системі історичних наук Об'єкт і предмет нумізматики. Товар. Споживча вартість. Мінова вартість. Абстрактна людська праця. Товаро-гроші. Феї. Каури. Худоба. Метали. Благородні метали. Домонетні металеві гроші. Основні функції металевих грошей. Визначення монети. Перші монети. Термін «нумізматика». Виникнення і розвиток нумізматики. Визначення нумізматики. Методи нумізматичного дослідження. Медальєрне мистецтво. Фалеристика. Боністика.

Основні поняття і категорії нумізматики. Монетний тип. Монетна легенда. Номінал. Аверс. Реверс. Емітент. Монетне право. Монетна регалія. Гурт. Поле монети. Обріз. Монетна стопа. Лігатура. Проба монети. Ремедіум. Псування монети. Рахувальна грошова одиниця. Грошова одиниця. Рахувальна система. Біметалізм.

Нумізматика в системі спеціальних галузей історичної науки. Міжпредметні зв'язки нумізматики. Методи наукового дослідження монетного матеріалу. Значення, мета та завдання використання нумізматичного матеріалу при вивченні історії. Методика використання монет у роботі вчителя і викладача історії. Залучення нумізматичного матеріалу до додаткової роботи із студентами та учнями. Колекціонування і каталогізація монет.

Найдавніші монетні системи Походження, суть і функції грошей. Домонетні засоби обміну. Виникнення монетного лиття та карбування. Егінські гроші з електру. Монетна система античної Греції. Статер. Драхма. Обол. Монети грецьких міст-держав Північного Причорномор'я. Монетні системи Ольвії, Тіри, Керкінітиди та Ніконію, Херсонесу. Особливості монетного господарства полісів Боспорського царства. Монетна система стародавнього Риму. Ваговий фунт (лібра). Ауреус. Золотий солід. Семісис. Тремісис або триєнс. Фоліс. Силіква. Денарій. Поширення римської монети на українських землях. Період варварського карбування (V – середина VIII ст.). Період каролінгського денарія (середина VIII – X ст.). Видобуток дорогоцінних металів. Цистерціанський орден (бернардинці). Період західноєвропейського денарія (X – середина XIII ст.). Срібні зливки. Золоті номінали: візантійські соліди (безанти).

Тема 2. Особливості монетного обігу на території східних слов'ян у II-XI ст. Римські денарії та арабські дирхеми як засоби грошового обігу на території східних слов'ян у II-XI ст. Їх поширення на сучасних українських землях. Зародження монетного обігу у східних слов'ян. Теорії про східне і західне походження грошової системи в Київській Русі. Дискусія «Хутровистів» та «металістів». Походження грошових одиниць і їхніх назв. Питання про використання зв'язок хутра звірів у грошовому обігу. Грошова термінологія: «худоба», «срібло», «гривна кун». Давньоруське монетне карбування кінця X – першої половини XI ст. «Златники» та «срібляники» Володимира Святославича, Святополка та

Ярослава Володимировича. Особливості монет київського і новгородського карбування.

Тема 3. *Грошовий обіг на Русі у XII-XV ст.* Характеристика безмонетного періоду в історії Русі. Типи зливків гривень. «Гривна срібла». Зовнішній вигляд гривни та її вага. Гривнево-кунна система. Київська та новгородська гривни. Відновлення карбування монети на землях північно-східної Русі у другій половині XIV ст. Монетні типи. Деньга. Монетна стопа. Техніка монетного виробництва. Рубль московський і рубль новгородський. Монетний обіг у період становлення Російської централізованої держави. Монетний обіг на українських землях у XIV-XV ст. Монети Київського удільного князівства Володимира Ольгердовича (1362-1394). Монети Великого князівства Литовського та Королівства Польського на українських землях у XIV-XV ст. Золотоординська нумізматика

Тема 4. *Монетний обіг на території України у XVI –XVII ст.* Грошова реформа 1534-1535 рр. (реформа Олени Глинської). Об'єднання московської та новгородської монетних систем і створення загальнодержавної грошової системи. Походження терміну «копійка». Копійки. Денги. Полушки. Значення реформи. Карбування монет у Московській державі у XVI-XVII ст. Монети 1533-1610 рр. Поступове зниження монетної стопи. Реформа 1654-1663 рр. та її наслідки. «Мідний бунт». Обіг західноєвропейських талерів на території Московської держави. Єфимки «з признаком». Грошова криза наприкінці XVII ст. Грошовий обіг на українських землях Речі Посполитої, Туреччини та Кримського ханства у XVI- XVII ст. Монетна реформа Сигізмунда III. Західноєвропейські, турецькі та кримськотатарські монети в грошовому обігу. Поширення монетної системи Московського царства на Лівобережній Україні після Національної революції 1648-1676 рр. Проблема карбування українських монет гетьманів Богдана Хмельницького та Петра Дорошенка.

Тема 5. *Грошово-монетний обіг на українських землях у XVIII – на початку XX ст.* Реформа грошового обігу в Росії за Петра I та її історичне значення. Перший етап реформи. Зменшення ваги срібної копійки. Запровадження в обіг срібної «полтини». Поява мідних денег, полушок, напівполушок. Продовження карбування дровових срібних копійок. Другий етап грошової реформи Петра I. Запровадження в обіг срібного рубля, мідної копійки, золотого червінця. Грошовий обіг на Правобережній Україні у XVIII ст. Криза грошової системи Речі Посполитої та її наслідки для українських земель. Монетний обіг Російської імперії у післяпетровську епоху. Виникнення нових монетних дворів. Карбування монет різних номіналів. Особливості грошового обігу на українських землях Російської імперії у XVIII ст. Динамічний розвиток грошового господарства Російської імперії у XIX ст. Карбування основних монетних типів і номіналів. Розширення мережі монетних дворів. Грошова реформа 1839-1843 рр. (реформа Є. Канкрин). Заміна знецінених асигнацій кредитними білетами забезпеченими сріблом. Встановлення срібного монометалізму в Росії. Російські монети другої половини XIX – поч. XX ст. Реформа монетної стопи 1867 р. Грошова реформа 1895-1897 рр. (реформа В.С. Вітте). Запровадження твердої золотої валюти. Карбування срібних і золотих монет, срібних і мідних розмінних монет. Зосередження монетного карбування на Санкт-Петербурзькому монетному дворі (1876 р.). Карбування російських монет за кордоном. Карбування коммеморативних монет. Монетний обіг на західноукраїнських землях. Витіснення з грошового обігу у Галичині польської монети (1786 р.) та утвердження на західноукраїнському грошовому ринку срібної та мідної австрійської монети. Вступ Австрії до німецької монетної конвенції (1857 р.) та запровадження в обіг уніфікованої австрійської монети – гульдену (флорину) та розмінних монет (крейцерів). Перехід Австро-Угорської імперії до золотого монометалізму (1892 р.). Запровадження крони та розмінних монет – гелерів.

Тема 6. *Розбудова монетно-грошового господарства в роки української революції (1917-1921 рр.)* Емісії національних грошових знаків в період Української національно-демократичної революції: зовнішні характеристики, особливості обігу. Гроші Української Центральної Ради. Випуск державних кредитових білетів УНР. Запровадження національної грошової одиниці – гривні. Дихотомія національного грошового ринку України у 1918-1920 рр. Грошовий обіг в Українській державі гетьмана П. Скоропадського. Продовження емісії

гривневих банкнот з пониженим курсом щодо рубля. Грошово-емісійна політика уряду Директорії УНР. Становлення фінансової системи та грошового обігу Західноукраїнської Народної Республіки. Грошова політика уряду радянської України. Обіг недержавних грошових знаків на Україні у 1914-1918 рр.

Тема 7. Розвиток грошової системи СРСР у 1918-1991 рр. Грошова реформа у РРФСР (Ленінський проект) і фінансова криза у більшовицькій Росії. Радянські грошові знаки на українських землях. Передумови радянської грошової реформи. Грошова реформа в СРСР 1922-1924 рр. (реформа Г.І. Сокольнікова) та її невід'ємний зв'язок з заходами НЕПу. Повернення до золотого стандарту. Відновлення роботи Петроградського монетного двору та карбування перших радянських золотих, срібних і мідних монет. Золотий «червінець» 1922 р. Срібні рублі та розмінні монети. Мідні розмінні монети. Початок карбування радянських монет нового типу (1924 р.). Рублі, полтинники, срібні та мідні розмінні монети зміненого дизайну. Наслідки грошових реформ 20-х рр. XX ст. для фінансового життя радянської країни. Монети СРСР у 1926-1945 рр. Припинення карбування золотих і срібних монет. Перехід на карбування розмінної монети із мідно-нікелевого сплаву та бронзи. Зміна дизайну аверсу та реверсу монет. Гроші періоду нацистської окупації (1941-1944 рр.). Особливості грошового обігу на західноукраїнських землях у 1922-1945 рр. Монетно-грошовий обіг на території українських земель у складі Польщі у 1921-1939 рр. Основні монетні номінали. Випуски коммеморативних монет Польщі. Монетно-грошовий обіг на території українських земель (Північна Буковина та Південна Бесарабія) у складі Румунії в 1918-1940 рр. Монетно-грошовий обіг на території українських земель (Закарпаття) у складі Чехословаччини (до 1939 р.) та Угорщини (1939-1944 рр.). Радянська грошова реформа 1947 р. Передумови та причини проведення реформи. Вилучення з обігу червінців, старих рублевих номіналів, окупаційних грошей та інших грошових суррогатів. Запровадження нових повноцінних грошових знаків. Наслідки, характеристики оновлених монетних випусків. Реформа 1961 р. та розвиток грошової системи СРСР. Запровадження монет нового зразка номіналами в 1, 2, 3, 5 копійок (з бронзового сплаву), 10, 15, 20, 50 копійок та 1 карбованець (з нікелевого сплаву). Карбування радянських коммеморативних монет у 1965-1992 рр.

Тема 8. Монетна система незалежної України Становлення грошової системи України після проголошення незалежності 24 серпня 1991 р. Запровадження в обіг купонів-грошей багаторазового використання (1992 р.). Підготовка національної грошової реформи. Початок карбування українських коммеморативних монет (1995 р.). Грошова реформа 1996 р. Запровадження гривні – національної грошової одиниці незалежної України. Номінали, метал і дизайн монет. Продовження традиції карбування вітчизняних коммеморативних монет.

4. Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

вміти:

20. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу професійних компетентностей

21. Лектор: кандидат історичних наук, доцент Господаренко О.В.

22. Форми і методи навчання: Лекційні та семінарські заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

23. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час

поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

24. Мова викладання: українська

Назва: Кочовики середньовічної Європи: Хозарські старожитності

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 3</i> <i>Загальна кількість годин: 90 год.</i> <i>Тижневих годин: II – 2 год.</i>	Вибіркова Курс: II Семестр: III Лекції: 8 Практичні заняття: 12 Самостійна робота: 70 Вид контролю: залік

2. Мета курсу:

Метою навчальної дисципліни є розгляд основних концепцій історії середньовічних номадів; ознайомлення магістрантів з особливостями та історичним значенням старожитностей кочовиків степів Європи.

Завдання навчальної дисципліни є:

- ознайомлення магістрантів з джерельною базою і історіографією проблеми;
- розгляд політичної історії середньовічних номадів Європи;
- аналіз суспільно-економічного і релігійного життя населення європейського степу в добу середньовіччя;
- розгляд середньовічних старожитностей кочовиків на теренах сучасної України.

10. Опис курсу.

Тема 1. Вступ в історію і археологію середньовічних кочовиків.

Актуальність досліджень середньовічних кочовиків. Мета та завдання курсу. Географічні та хронологічні межі. Періодизація історії європейських кочовиків. Джерела та історіографія.

Тема 2. Гунська доба (IV – поч. VI ст.).

Гунське вторгнення. Погребальні комплекси гунів. Речовий комплекс гунських поховань.

Тема 3. Перещепинсько-вознесенський етап (кінець VI – перша половина VIII ст.)

Степи Північного Причорномор'я у VI – на початку VII ст. Хозарська експансія. Перещепинський клад. Поминальні храми у Вознесенки та Глодосів. Північно-східні степові пам'ятки перещепинської епохи. Хазари у Дагестані. Прикаспійські степи у VI – VII ст. Аварські старожитності.

Тема 4. Салтово-маяцька культура (друга половина VIII – початок X ст.)

Дослідження салтово-маяцької культури. Проблема хозарських археологічних пам'яток.

Регіональні варіанти салтово-маяцької культури. Лісостеповий варіант. Степовий варіант. Хозарські старожитності Передкавказзя і Поволжжя. Кримський варіант. Споріднені культури на р. Кама, пониззі Дунаю.

Тема 5. Угри, печеніги і гузи (X – перша половина XI ст.).

Угри. Печеніги і гузи: основні події історії етносів. Археологічні дослідження старожитностей печенігів й гузів. Печеніги й гузи у Заволзьких степах. Кочовики Півдня України.

Тема 6. Чорні клобуки (XII – початок XIII ст.).

Дослідження старожитностей. Кургани печенігів і торків у Пороссі. Поховання в

Поросі з східною орієнтацією. Таганча (руські воїни й Чорні клобуки).

Тема 7. Кипчаки і половці.

Кипчаки на Сході. Міграція на захід. Половці.

11. Завдання курсу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні знати:

- джерельну базу, історіографію основних проблем;
- розуміти значення кочових суспільств в реконструкції історичного процесу
- знати основні етапи розвитку кочових суспільств, які існували на території України та сусідніх держав, закономірності їх функціонування та розвитку
- мати наукове уявлення про основні етапи розвитку людської історії та їх хронологічні послідовності

вміти:

- оцінювати будь-який суспільно-політичний устрій, історію будь-якого народу без упередженості, орієнтуючись виключно на історичні факти;
- застосовувати знання про найважливіші події, процеси та явища з історії номадичних цивілізацій в їх взаємозв'язку і хронологічній послідовності для аргументації власної позиції, ведення дискусії і полеміки;
- самостійно поглиблювати свої знання у рамках дисципліни шляхом пошуку й опрацювання нової інформації з використанням сучасних засобів технічної інформації.

12. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу професійних компетентностей

13. Лектор: кандидат історичних наук Кузовков Володимир Володимирович

14. Форми і методи навчання: Лекційні та лабораторні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

15. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирибальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

16. Мова викладання: українська

Назва: Антична нумізматика

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS:3</i> <i>Загальна кількість годин: 90 год.</i> <i>Тижневих годин: I семестр – 2 год.</i>	Вибіркова Курс: II Семестр: III Лекції: 8 Семінарські заняття: 12 Самостійна робота: 70 Вид контролю: залік

2. Мета курсу: історія розвитку монетної справи античного часу. Особлива увага приділяється монетній справі античних міст Північно-Західного Причорномор'я.

3. Опис курсу.

Тема 1. Предмет та завдання курсу. Місце нумізматики в системі історичних наук. Нумізматична термінологія. Проблеми античної нумізматики. Монета як історичне джерело. Специфічні завдання античної нумізматики. Історія нумізматичної науки. Історіографія. Галузі античної нумізматики. Значення нумізматичних даних для соціально-економічної,

політичної та культурної історії античного світу. Нумізматика та суміжні дисципліни. Історія найбільших нумізматичних зібрань світу. Антична колекція Одеського археологічного музею.

Тема 2. Виникнення грошового обігу. Перші монети античного світу. Ранні форми грошового обігу. Обмін та торгівля в первісному суспільстві. Формування купецтва та його історична роль. Поява металевої монети в античному світі. Періодизація грошового обігу античного світу. Техніка виготовлення античних монет. Монетні метали.

Тема 3. Організація монетної справи. Монетно-вагові системи античного світу. Місце чеканки монет. Розмін грошей. Відносна вартість монетних металів. Грецькі банки. Фальшиві монети. Перечеканки та надчеканки. Союзні монети. Наслідкування варварських монет елліністичним та римським. Монетні двори. Джерела вивчення монетно-вагових систем античного світу. Вага монети, система номіналів і місце в грошовому обігу. Монетні системи, що базуються на сріблі, електрі. Монетна система епохи еллінізму. Особливості монетної системи в Римі. Реальна вартість грошей в Греції та Римі.

Тема 4. Типи античних монет. Поняття «монетний тип» в нумізматичній літературі. Значення змісту монетних типів. Походження монетних типів в античному світі. Історія розвитку монетного типу. Основні монетні типи. Монетні типи з точки зору еволюції мистецтва античного світу. Монетні типи епохи еллінізму. Римські монетні типи. Портретні зображення.

Тема 5. Додаткові елементи монетного типу. Легенди античних монет. Еволюція їх розвитку - особливості епохи архаїки, класики, еллінізму. Легенди на римських монетах. Особливості легенд автономних монет римського часу. Монетні легенди як джерело вивчення організації монетної справи. Позначення цінності та номіналу на античних монетах. Позначення вартості на римських монетах. Марки монетних дворів та майстерень. Додаткові символи, причини їх появи та призначення. Позначення чисел на грецьких монетах. Позначення грошових сум.

Тема 6. Систематизація античних монет. Принцип систематизації античних монет Еккеля. Заслуги О.М. Зографа в розробці систематизації античних монет. Географічний та хронологічний принципи. Архаїчний період, монети класичного часу. Період еллінізму. Імператорський період. Торгові монети античного та їх роль в історії грошового обігу. Торгові монети та підробки їм. Донативні та комеративні монети. Неповноцінні монети.

Тема 7. Методи виділення античних монет та аналіз монетних знахідок. Сучасні методи виділення та датування монет. Відносне та абсолютне датування. Співставлення штемпелів, Вивчення чеканок та перечеканок. Метрологічний аналіз та датування. Аналіз складу скарбів. Картографування монетних знахідок, Складання топографічних оглядів. Статистичний метод Вивчення монетних знахідок. Нумізматика та ЕОМ.

Тема 8. Монетна справа малоазійських міст та материкової Греції в VI - IV ст. до н.е. Ранній електр Малої Азії. Золота чеканка Лідійського царства. Електрові монети Кизика - метал, техніка виготовлення, система номіналів, технологія. Обіг кізікінів в античному місті. Золота чеканка Персидської держави. Монетна справа Афін та грошовий обіг Афінської держави. Реформи Солона, особливості обігу афінських сов. Монетна політика Афінського морського союзу. Дискусійні питання афінської чеканки. Золоті монети Афін. Золото грецьких міст до елліністичного періоду.

Тема 9. Монетна справа в епоху еллінізму (сер. IV - I ст. до н.е.) Монетна справа Македонії в античних державах. Техніка виготовлення. Типологія та вагова система. Монетні метали. Портретні зображення. Датування елліністичних монет. Організація монетного типу. Проблеми вивчення елліністичних монет (Мюллер, Томпсон, Ньюел). Варварські наслідування тетрадрахам та статерам Олександра та Лісімаха. Наслідкування монетам Евтидема (II ст. до н.е.). Взаємовідносини грецьких міст Північно-Західного Причорномор'я з місцевими племенами за нумізматичними даними.

Тема 10. Монетна справа римського часу Різниця між римською монетною справою та грецькою. Злитковий обіг стародавньої Італії. Перші монети. Походження вагової норми.

Перехід до умовної мідної монети. Срібний динарій. Система номіналів. Особливості римської монетної справи та періодизація історії грошового обігу. Рим республіканської та імператорської епох. Грошові реформи. Монети міських та царських випусків римської провінції, кістофори. Порча монет. Антоніан та його роль в грошовому господарстві Римської імперії. Реформи Діоклетіана. Монетна система пізньоримської імперії. Особливості монетного типу - позначення вартості, датування випусків, зображення.

Тема 11. Зародження грошового обігу в Північно-Західному Причорномор'ї
Передумови появи металевих грошового обігу в Північно-Західному Причорномор'ї та особливості початкового етапу появи монет. Обіг литих стріловидних монет - проблема їх виробництва. Литі ольвійські дельфінчики та їх роль в грошовому обігу Північно-Західного Причорномор'я. Проникнення малоазійського електра. Епіграфічні джерела вивчення грошового господарства Північно-Західного Причорномор'я в VI - V ст. до н.е. Дискусійні питання початкового етапу грошового обігу Північно-Західного Причорномор'я (хронологічна класифікація монет-стріл та «рибок», встановлення міста їх виробництва, відносна вартість монетних металів).

Тема 12. Грошовий обіг Північно-Західного Причорномор'я в V - I ст. до н.е.
Кізікіни та їх роль в грошовому обігу Причорномор'я. Розповсюдження кізікінів, ареал та хронологія. Відносна вартість монетних металів. Перехід до золотого стандарту. Ареал і хронологія розповсюдження золотих статерів Філіпа, Олександра Македонського та елліністичних монархів в Північно-Західному Причорномор'ї. Елліністичні монети та їх роль у місцевих племен. Золота чеканка грецьких міст північно-Західного Причорномор'я. Обіг срібних тетрадрахм Олександра та Лісімаха.

Тема 13. Грошовий обіг Північно-Західного Причорномор'я в римський час (I ст. до н.е. - III ст. н.е.)
Історія вивчення обігу римських монет у місцевого населення Північно-Західного Причорномор'я. Склад та хронологія знахідок римських монет. Ареал їх обігу. Періодизація обігу римських монет, склад скарбів. Періодизація обігу римських монет, склад скарбів. Римські монети в період кризи III ст. Одиційні знахідки. Варварські наслідування римським монетам. Локальні особливості обігу римських монет в Північно-Західному Причорномор'ї. Римські монети в Нижньому Подунав'ї (за матеріалами Орловської фортеці)

Тема 14. Грошовий обіг Північно-Західного Причорномор'я в пізньоримський та ранньовізантійський час (к. III - VI ст.)
Грошовий обіг в посткризовий період. Стабілізація грошового обігу. Знахідки пізньоримських монет в Північно-Західному Причорномор'ї. Періодизація грошового обігу пізньоримського часу. Монетні знахідки в сер. IV ст. Зменшення надходження монет в к. IV - V ст. Грошовий обіг племен Північно-Західного Причорномор'я в VI ст. Динаміка надходження ранньовізантійських монет та особливості їх обігу.

Тема 15. Особливості монетної справи античних міст Північно-Західного Причорномор'я
Історіографія вивчення монетної справи Тіри, Ольвії та Ніконія. Хронологічна класифікація монет Тіри. Основні проблеми монетної справи Тіри на сучасному етапі. Хронологічна класифікація монетної справи Ольвії. Сучасні проблеми вивчення монетної справи Ольвії. Вклад О.М. Зографа та П.Й. Каришківського в розробку питань монетної справи античних міст Північно-Західного Причорномор'я. Деякі дискусійні питання монетної справи античного Причорномор'я на сучасному етапі. Нумізматики та археологія.

4. Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- об'єктивні умови появи металевих монет в античні часи;
- особливості техніки виготовлення античних монет у різні періоди античного суспільства;
- особливості організації монетної справи в давньогрецьких полісах та стародавньому Римі;

- принципи систематизації античних монет;
- основні методи вивчення;

вміти:

- досліджувати та аналізувати нумізматичний матеріал, історичну та культурну цінність монет різних народів та епох;
- розуміти відмінностей між різними категоріями та видами монет;
- зовнішньо розрізняти монети за їх віком і походженням;
- робити атрибуцію нумізматичного матеріалу.

25. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу професійних компетентностей

26. Лектор: доктор історичних наук Гаврилюк Н.О.

27. Форми і методи навчання: Лекційні та семінарські заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

28. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

29. Мова викладання: українська

Назва: Історія середніх віків: історична географія Золотої Орди

1 Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS:3</i> <i>Загальна кількість годин: 90 год.</i> <i>Тижневих годин: I семестр – 2 год.</i>	Вибіркова (за вибором студента) Курс: II Семестр: III Лекції: 8 Семінарські заняття: 12 Самостійна робота: 70 Вид контролю: залік

2. Мета курсу: формування у студентів уяви про розвиток Золотої Орди, її економічних районів, зміни політичних кордонів, етнічних меж, мережі поселень, торгових шляхів і т.п.

3. Опис курсу.

Тема 1. Історіографія та джерела Золотої Орди. Територія і кордони Золотої Орди в XIII-XIV ст.

Типи письмових джерел: історичні хроніки і літописи, ханські ярлики, наративні джерела, записи епіки, портолани XIV-XV ст., Пам'ятки епіграфіки і нумізматики.

Територія і кордони Золотої Орди в XIII ст. Територія і кордони Золотої Орди в XIV ст.

Тема 2. Міста Золотої Орди та економічна географія держави

Пруто-Дністровське межиріччя. Дністровсько-Дніпровське межиріччя. Лівий берег Дніпра. Крим. Басейни Дону і Волги. Північний Кавказ.

Тема 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична географія Золотої Орди

Основні етапи формування Улуса Джучі. Структура держави. Основні категорії улусної системи. Відмінні риси. Основні етапи формування улусної системи в Золотій

Орді. «Орда» та її місце в структурі улусної системи. Термін «Золота Орда».

Основні напрямки завойовницьких походів монголів у XIII-XIV ст. Завоювання Сибіру. Приєднання держави хорезмшахів. Завоювання Середньої Азії. Перші походи в Східну Європу. Похід на Північно-Східну Русь. Походи на Південно-Західну Русь. Основні етапи походів на Польщу та Угорщину. Походи на Литву. Воєнна активність Ногая. Стосунки з державою Хулагуїдів. Держави Кавказу і Золота Орда.

4. Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

основні методи та джерела історико-географічного дослідження;

територіальні межі адміністративно-політичний устрій та воєнно-політичну географію Золотої Орди;

розташування етносів, політичних і економічних особливостей Золотої Орди;

основні історико-географічні поняття та вміння їх;

вміти:

самостійно аналізувати явища історичних, пов'язаних з географічними факторами;

самостійно картографувати історичних подій та періодів.

застосовувати основні історико-географічні поняття

30. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу професійних компетентностей

31. Лектор: кандидат історичних наук, доцент Господаренко О.В.

32. Форми і методи навчання: Лекційні та семінарські заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

33. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, FХ, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

34. Мова викладання: українська

Назва: Гендерний аспект цивілізаційної історії

7. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 4</i> <i>Загальна кількість годин: 120 год.</i> <i>Тижневих годин: II семестр – 2 год.</i>	Вибіркова Курс: I Семестр: II Лекції: 12 Практичні заняття: 14 Самостійна робота: 94 Вид контролю: залік

8. Мета курсу:

Мета курсу: усвідомлення студентами сутності соціально-рольових ознак поведінки жінки і чоловіка в історії; формування гендерної свідомості, вільної від статево-рольових стереотипів; окреслення типових статевоїх рис, визначальних для професійної педагогічної діяльності; поглиблення знань, набутих студентами в результаті слухання базових дисциплін, та визначення нової парадигми в соціально-гуманітарному знанні.

Завдання курсу:

- дати основні уявлення про предмет та специфіку досліджень соціально-

рольових відносин і пріоритетні напрямки їх розвитку;

- ознайомити з суспільним, суспільно-політичним та науково-теоретичним контекстом формування гендерних досліджень як окремої наукової дисципліни;
- сформуванню знання про основні етапи розвитку і становлення теорій гендеру;
- розкрити, відповідно до історичного поступу, способи функціонування в суспільстві в цілому та на рівні повсякденних практик чоловічих та жіночих: стереотипів, ідентичності та ін.;
- сформуванню уявлення про можливості зміни у суспільстві стереотипів про соціально-рольовий статус жінки і чоловіка (в економічній, політичній, правовій, соціальній сферах);
- визначити основні способи репрезентації гендеру у сфері культури;
- засвоїти зміст основних понять та категорій курсу;
- розкрити основні напрями теоретичних досліджень у даній галузі;
- зрозуміти вітчизняну специфіку та проблематику в цій сфері;
- сформуванню знання про можливості і засоби досягнення гендерної рівноваги у суспільстві.

9. Опис курсу.

Тема 1. Вступ. Історичні періоди формування світогляду про права людини та забезпечення рівності жінки і чоловіка у сучасному громадянському суспільстві

Історична генеза реалізації принципу рівних прав і можливостей. Проблема прав людини як висхідна у формуванні сучасної ідеології та політики. Права жінок у контексті прав людини. Вплив всесвітніх конференцій на утвердження прав жінки як людини. Вплив європейських та світових організацій на формування гендерної політики: Ради Європи, Європейського Союзу, ООН.

Ідея становлення національних установ та основні вимоги до них. Функції національних установ, їх роль та завдання. Основні типи національних механізмів забезпечення рівності прав людини. Сучасні вимоги до інституційних національних механізмів. Особливості формування національних механізмів в Україні. Комплексний підхід до проблеми рівності та нова роль національного механізму.

Знання про гендер як навчальна дисципліна. Науково-методологічні та методичні основи вивчення гендеру. Поняття гендеру: багатоваріантність і специфіка визначень.

Конструктивно-перетворюючий вплив знань про гендер на історичний розвиток суспільства, гендерний вимір людського розвитку. Індекс розвитку з урахуванням гендерного фактору.

Тема 2. Проблема статі в соціально-гуманітарних науках: історична генеза концепцій

Проблема соціально-рольового статусу жінки і чоловіка у дофілософських джерелах. Філософська рефлексія статі. Егалітарні ідеї «Держави» Платона. Ідея природної ієрархії статей у Арістотеля. Ранньохристиянська рецепція статі. Євангельська ідея рівності та її трансформація в роботах Отців Церкви. Дихотомія духовного/матеріального та ієрархія статей у Августина. Усталення статевої ієрархії в філософії томізму. Проблема статі в контексті ренесансного гуманізму. Ідея природної рівності жінок і чоловіків у Т. Гоббса. Патріархальна теорія Філмера та її критика Дж. Локком. Теорія статевого диморфізму Ж.-Ж. Руссо: «раціональний» чоловік та «емоційна жінка». Рефлексія проблеми статі у І. Канта. Подолання статевої односторонності в філософії німецького романтизму; Дихотомія чоловічого/жіночого та публічного/приватного у гегелівській філософії права.

Марксизм про класові корені статевої нерівності. Проблема статі в нових соціальних науках. Проблематизація статі в історії: ідея культурно- історичної конструкції статі.

Тема 3. Жіночий рух як закономірний етап суспільних змін

Соціально-економічні перетворення в Європі та Північній Америці кінця XVIII – XIX ст. та їх вплив на зміну суспільного становища жінок та чоловіків. Залучення жінок до промислового виробництва. Освіта жінок. Основні форми дискримінації жінок у XIX ст.

Освіта, заангажованість у виробничу діяльність. Моделі шлюбно-сімейної поведінки. Становлення та розвиток жіночого руху. Ідеали демократії, егалітаризму та їх вплив на формування жіночого руху. Жіночий рух як самостійний феномен суспільно-політичного життя XIX – XX ст. Основні типи жіночих організацій (культурно-просвітні, феміністичні, профспілкові, партійні та ін.). «Буржуазний» та «пролетарський» жіночі рухи. Рух суфражисток та його історичні здобутки. Національні відмінності у моделях жіночих рухів. Жіночий рух в Україні – історія, типологія, регіональні відмінності. Сучасний стан міжнародного жіночого руху – здобутки та завдання.

Фемінізм як ідеологія та політика. Перша хвиля фемінізму. Першопочатки ідейних витоків фемінізму – раціоналізм XVIII ст., лібералізм, соціальні утопії та романтизм XIX ст. Друга хвиля фемінізму. Лібералізм як чинник формування політичної стратегії фемінізму. Соціалістичний (соціал-демократичний) фемінізм. Проблема соціальної солідарності та національної ідентичності в ідеології фемінізму. Виокремлення ідеології фемінізму з ідеологій лібералізму, соціалізму, радикалізму та націоналізму впродовж XIX – на початку XX ст.

Становлення та розвиток феміністичних ідеологій в Україні. Фемінізм і націоналізм. Особливості розвитку феміністичної теорії на західноукраїнських землях та в Наддніпрянській Україні.

Тема 4. Гендерні ролі та стереотипи у суспільстві. Становлення гендерної ідентичності

Джерела та функціонування стереотипів: міфи і реальність соціально-рольового статусу жінки і чоловіка в історії. Історичний та етнокультурний характер уявлень про фемінність та маскуліність. Дослідження гендерних відмінностей та їх результати. Інтелектуальні та соціально-психологічні характеристики жінок і чоловіків: чи відмінності переважають подібність.

Структурно-функціональна теорія відтворення соціальних ролей жінок і чоловіків. Диференціація ролей у теорії соціального конфлікту. Зміст сучасних уявлень про типові характеристики жінок і чоловіків. Концепція соціальної андрогінії. Уявлення про ролі та характеристики жінок і чоловіків в українському суспільстві.

Джерела та засоби гендерної соціалізації. Основні агенти гендерної соціалізації: сім'я, академічні та неформальні шкільні субкультури, вуз, армія, ЗМІ, значущі інші. Основні етапи становлення гендерної ідентичності. Форми підпорядкування суспільним гендерним нормам: конформізм, інтерналізація, ідентифікація. Механізми засвоєння рольової моделі: диференційне підсилення та наслідування.

Тема 5. Гендерні відносини в родині. Розподіл сучасного ринку праці за статтю

Еволюція форм сім'ї й розподіл влади на різних етапах людської історії. Статусно-рольова структура сучасної української сім'ї. Проблема неоплачуваної домашньої праці жінок. Взаємозв'язок професійної та домашньої сфер діяльності. Процеси розподілу обов'язків у сім'ї. Модель сімейного консенсусу. Домогосподарка – «одна кар'єра на двох».

Материнство та батьківство як соціокультурні феномени. Соціальні та психологічні особливості взаємовідносин: мати – донька, мати – син, батько – донька, батько – син. Дослідження причин розлучень і конфліктів у сім'ї.

Проблема соціально-історичних відносин жінок і чоловіків як предмет економіки. Проблема статусу жінок у ринковій економіці. Вплив ринкових реформ на становище жінок в пост-комуністичних країнах. Гендерна нерівність в українській економіці.

Проблема соціальних відносин жінок і чоловіків як предмет економіки. Проблема статусу жінок у ринковій економіці. Вплив ринкових реформ на становище жінок в пост-комуністичних країнах. Гендерна нерівність в українській економіці.

Домашнє господарство як економічна одиниця. Рішення про шлюб (розлучення) та його економічне обґрунтування. Економічна влада та розподіл обов'язків у сім'ї. Проблема неоплачуваної домашньої праці та її економічної оцінки. Поняття «ціни дитини». Економічні витрати на виховання дитини та проблема низької народжуваності.

Жінки та чоловіки на ринку праці: зайнятість та безробіття. Трудова мотивація та стать. Гендерні стереотипи та економічна поведінка. Економічний зв'язок між оплачуваною та неоплачуваною працею. Стратегії соціальної допомоги працюючим жінкам та їх ефективність. Чинники жіночого та чоловічого безробіття. Гендерні особливості безробіття. Жіноче безробіття як соціальна проблема. Економіка виживання: неформальна зайнятість жінок та чоловіків. Міжнародний досвід антидискримінаційного законодавства на ринку праці. Теорія людського капіталу. Інвестиції в людський капітал жінок та чоловіків як причина нерівності в оплаті праці. Наслідки нерівності в оплаті праці: фемінізація бідності та її наслідки. Глобалізація та її економічні наслідки для чоловіків та жінок. Трудова міграція за кордон: чоловіки та жінки. Нові можливості та небезпеки.

Тема 6. Гендерні аспекти освітньої політики, жінки і чоловіки як об'єкти висвітлення у масовій культурі та медіапросторі

Система освіти як одна з базових інституцій відтворення гендерної стратифікації суспільства та культури в цілому. Функції системи освіти (економічна, соціального відбору, політична, соціального контролю) та гендер. Гендерні аспекти невідповідності високого освітнього рівня та професійного відбору.

Специфіка гендерної соціалізації в системі освіти. Проблеми виховання з точки зору гендеру. Освіта та формування гендерних ролей. «Прихований навчальний план» та його виміри: організація діяльності освітнього закладу, гендерні відносини на роботі, гендерна стратифікація вчительської професії. «Гендерна нейтральність» навчальної літератури. Гендерні відмінності стилю викладання.

Шляхи та форми проявів сексизму та репродукування гендерних стереотипів. Альтернативні освітні практики. Принципи феміністської концепції освіти. Можливості впровадження гендерно чутливої педагогіки.

Публічність і масова комунікація: проблема розрізнення і визначення. Маскулінний характер сфери публічного. Вітчизняна традиція масового комунікативного процесу як ідеологічно зумовленого інформування. Вага і місце ЗМІ серед інших соціальних інститутів суспільства, що трансформуються.

Особливості українського медіапростору: «транзитна» модель; зв'язок із політичними та фінансовими колами; проблема залежності. Вільні медіа в системі суспільного і політичного представництва. Медіа і громадська думка: основні концепції впливу ЗМІ.

Медіа як механізм інституалізації структури суспільства. Гендерна стратифікація українського суспільства та особливості її відтворення ЗМІ. Способи та сфери присутності чоловіків у вітчизняних мас-медіа. Жінки і чоловіки як об'єкти висвітлення у ЗМІ.

ЗМІ як система витворення колективних моделей поведінки. Образ чоловіка та образ жінки в мас-медіа. Пропаговані моделі «жіночості» та «чоловічості». Зміст «маскулінності» у вітчизняних ЗМІ. Реклама як окремий різновид соціальної комунікації.

Тема 7. Особливості мовного спілкування чоловіків і жінок у професійній діяльності

Історичний аспект формування основних характеристик спілкування. Чоловік і жінка як об'єкти спілкування. Роль гендеру у створенні мовної картини світу. «Жіноча» мова – міф чи реальність? Мовний сексизм або дискримінаційне зображення статей у мові. Гендерні упередження, спільні для усіх мов. Мовне зображення чоловіка як норми, а жінки як відхилення від норми. Ігнорування і «замовчування» жінок. Лексичні лакуни, семантична асиметрія та гендерні стереотипи. Проблема родових іменників та займенників. Маркована жінка. Другорядність та меншовартість слів жіночого роду. Політика називання: імена, звання та інші форми звертання. Сексизм у різних видах текстів та сферах використання мови. Мовний аспект гендерних стереотипів у текстах ЗМІ. Особливості прихованого сексизму у мові. У пошуках недискримінаційної мови. Мовна політика. Рекомендації щодо використання недискримінаційної мови. Зміни, що сталися у мові внаслідок феміністського руху.

Тема 8. Трансформація політичної сфери та участь жінок і чоловіків у політиці.

гендерна демократія і українська перспектива

Фактори впливу на формування гендерної політики в Україні. Проблема інтеграції України в міжнародне співтовариство. Міжнародні чинники впливу на гендерну політику держави. Законодавчі ініціативи щодо утвердження принципу рівних прав і можливостей. Роль громадських жіночих організацій у становленні гендерної політики. Жіночі та гендерні дослідження як показник формування гендерної політики. Впровадження гендерної освіти у навчальних закладах України. Започаткування гендерної статистики та її вплив. Гендерна демократія і українська перспектива.

10. Завдання курсу.

Знати:

- основні напрямки, закономірності, зміст і форми наукової діяльності, методів планування, організації та керування науковою творчістю, роботою наукових колективів;
- головні принципи сучасної гендерної політики в Україні та світі;
- понятійний апарат та методологію гендерного аналізу;
- зміст основних гендерних категорій та розуміти взаємозалежність і взаємовідношення цих знань;
- етичні та правові норми, що регулюють стосунки людей, ставлення особистості до навколишнього середовища;

Уміти

- Застосовувати моделі толерантної поведінки та обізнаності з основними вченнями в галузі гуманітарних та соціально-економічних наук, основними науковими школами, напрямками, концепціями, джерелами гуманітарних знань і видами роботи з ними;
- Застосовувати отримані знання в освітній та науково-дослідній роботі;
- Розвивати навички самостійного опанування нових знань;
- Працювати з довідковою літературою, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку;
- Уміти оцінювати життєво важливі парадигми буття чоловіків та жінок у сучасному суспільстві.
- перетворювати зовнішні культурно - історичні явища у внутрішній морально-етичний світ, де відсутні будь-які форми дискримінації;
- розробляти й реалізовувати стратегії гендерних моделей поведінки в кар'єрі;
- оцінювати соціальні та культурні явища з позицій рівності жінки і чоловіка;
- формувати вільну від соціально-рольових стереотипів свідомість аудиторії, з якою вони працюють;
- формувати нестереотипні уявлення про роль чоловіків і жінок у суспільному житті.

11. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу загальних компетентностей

12. Лектор: доктор історичних наук, професор Рижева Надія Олександрівна

13. Форми і методи навчання: Лекційні та лабораторні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

14. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирибальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

15. Мова викладання: українська

Назва: **Гендерний аспект цивілізаційної історії**

16. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 3</i> <i>Модулів: 1</i> <i>Змістовних модулів: 2</i> <i>Загальна кількість годин: 90 год.</i> <i>Тижневих годин: II семестр – 2 год.</i>	Вибіркова (за вибором студента) Курс: I Семестр: II Лекції: 10 Практичні заняття: 12 Самостійна робота: 68 Вид контролю: залік

17. Мета курсу:

Мета курсу: усвідомлення студентами сутності соціально-рольових ознак поведінки жінки і чоловіка в історії; формування гендерної свідомості, вільної від статево-рольових стереотипів; окреслення типових статевих рис, визначальних для професійної педагогічної діяльності; поглиблення знань, набутих студентами в результаті слухання базових дисциплін, та визначення нової парадигми в соціально-гуманітарному знанні.

Завдання курсу:

- дати основні уявлення про предмет та специфіку досліджень соціально-рольових відносин і пріоритетні напрямки їх розвитку;
- ознайомити з суспільним, суспільно-політичним та науково-теоретичним контекстом формування гендерних досліджень як окремої наукової дисципліни;
- сформулювати знання про основні етапи розвитку і становлення теорій гендеру;
- розкрити, відповідно до історичного поступу, способи функціонування в суспільстві в цілому та на рівні повсякденних практик чоловічих та жіночих: стереотипів, ідентичності та ін.;
- сформулювати уявлення про можливості зміни у суспільстві стереотипів про соціально-рольовий статус жінки і чоловіка (в економічній, політичній, правовій, соціальній сферах);
- визначити основні способи репрезентації гендеру у сфері культури;
- засвоїти зміст основних понять та категорій курсу;
- розкрити основні напрями теоретичних досліджень у даній галузі;
- зрозуміти вітчизняну специфіку та проблематику в цій сфері;
- сформулювати знання про можливості і засоби досягнення гендерної рівноваги у суспільстві.

18. Опис курсу.

Тема 1. Вступ. Історичні періоди формування світогляду про права людини та забезпечення рівності жінки і чоловіка у сучасному громадянському суспільстві

Історична генеза реалізації принципу рівних прав і можливостей. Проблема прав людини як висхідна у формуванні сучасної ідеології та політики. Права жінок у контексті прав людини. Вплив всесвітніх конференцій на утвердження прав жінки як людини. Вплив європейських та світових організацій на формування гендерної політики: Ради Європи, Європейського Союзу, ООН.

Ідея становлення національних установ та основні вимоги до них. Функції національних установ, їх роль та завдання. Основні типи національних механізмів забезпечення рівності прав людини. Сучасні вимоги до інституційних національних механізмів. Особливості формування національних механізмів в Україні. Комплексний підхід до проблеми рівності та нова роль національного механізму.

Знання про гендер як навчальна дисципліна. Науково-методологічні та методичні основи вивчення гендеру. Поняття гендеру: багатоваріантність і специфіка визначень.

Конструктивно-перетворюючий вплив знань про гендер на історичний розвиток суспільства, гендерний вимір людського розвитку. Індекс розвитку з урахуванням гендерного фактору.

Тема 2. Проблема статі в соціально-гуманітарних науках: історична генеза концепцій

Проблема соціально-рольового статусу жінки і чоловіка у дофілософських джерелах. Філософська рефлексія статі. Егалітарні ідеї «Держави» Платона. Ідея природної ієрархії статей у Арістотеля. Ранньохристиянська рецепція статі. Євангельська ідея рівності та її трансформація в роботах Отців Церкви. Дихотомія духовного/матеріального та ієрархія статей у Августина. Усталення статевої ієрархії в філософії томізму. Проблема статі в контексті ренесансного гуманізму. Ідея природної рівності жінок і чоловіків у Т. Гоббса. Патріархальна теорія Філмера та її критика Дж. Локком. Теорія статевого диморфізму Ж.-Ж. Руссо: «раціональний» чоловік та «емоційна жінка». Рефлексія проблеми статі у І. Канта. Подолання статевої односторонності в філософії німецького романтизму; Дихотомія чоловічого/жіночого та публічного/приватного у гегелівській філософії права.

Марксизм про класові корені статевої нерівності. Проблема статі в нових соціальних науках. Проблематизація статі в історії: ідея культурно- історичної конструкції статі.

Тема 3. Жіночий рух як закономірний етап суспільних змін

Соціально-економічні перетворення в Європі та Північній Америці кінця XVIII – XIX ст. та їх вплив на зміну суспільного становища жінок та чоловіків. Залучення жінок до промислового виробництва. Освіта жінок. Основні форми дискримінації жінок у XIX ст. Освіта, заангажованість у виробничу діяльність. Моделі шлюбно-сімейної поведінки. Становлення та розвиток жіночого руху. Ідеали демократії, егалітаризму та їх вплив на формування жіночого руху. Жіночий рух як самостійний феномен суспільно-політичного життя XIX – XX ст. Основні типи жіночих організацій (культурно-просвітні, феміністичні, профспілкові, партійні та ін.). «Буржуазний» та «пролетарський» жіночі рухи. Рух суфражисток та його історичні здобутки. Національні відмінності у моделях жіночих рухів. Жіночий рух в Україні – історія, типологія, регіональні відмінності. Сучасний стан міжнародного жіночого руху – здобутки та завдання.

Фемінізм як ідеологія та політика. Перша хвиля фемінізму. Першопочатки ідейних витоків фемінізму – раціоналізм XVIII ст., лібералізм, соціальні утопії та романтизм XIX ст. Друга хвиля фемінізму. Лібералізм як чинник формування політичної стратегії фемінізму. Соціалістичний (соціал-демократичний) фемінізм. Проблема соціальної солідарності та національної ідентичності в ідеології фемінізму. Виокремлення ідеології фемінізму з ідеологій лібералізму, соціалізму, радикалізму та націоналізму впродовж XIX – на початку XX ст.

Становлення та розвиток феміністичних ідеологій в Україні. Фемінізм і націоналізм. Особливості розвитку феміністичної теорії на західноукраїнських землях та в Наддніпрянській Україні.

Тема 4. Гендерні ролі та стереотипи у суспільстві. Становлення гендерної ідентичності

Джерела та функціонування стереотипів: міфи і реальність соціально-рольового статусу жінки і чоловіка в історії. Історичний та етнокультурний характер уявлень про фемінність та маскуліність. Дослідження гендерних відмінностей та їх результати. Інтелектуальні та соціально-психологічні характеристики жінок і чоловіків: чи відмінності переважають подібність.

Структурно-функціональна теорія відтворення соціальних ролей жінок і чоловіків. Диференціація ролей у теорії соціального конфлікту. Зміст сучасних уявлень про типові характеристики жінок і чоловіків. Концепція соціальної андрогінії. Уявлення про ролі та характеристики жінок і чоловіків в українському суспільстві.

Джерела та засоби гендерної соціалізації. Основні агенти гендерної соціалізації: сім'я, академічні та неформальні шкільні субкультури, вуз, армія, ЗМІ, значущі інші. Основні етапи становлення гендерної ідентичності. Форми підпорядкування суспільним гендерним нормам: конформізм, інтерналізація, ідентифікація. Механізми засвоєння рольової моделі: диференційне підсилення та наслідування.

Тема 5. Гендерні відносини в родині. Розподіл сучасного ринку праці за статтю

Еволюція форм сім'ї й розподіл влади на різних етапах людської історії. Статусно-рольова структура сучасної української сім'ї. Проблема неоплачуваної домашньої праці жінок. Взаємозв'язок професійної та домашньої сфер діяльності. Процеси розподілу обов'язків у сім'ї. Модель сімейного консенсусу. Домогосподарка – «одна кар'єра на двох».

Материнство та батьківство як соціокультурні феномени. Соціальні та психологічні особливості взаємовідносин: мати – донька, мати – син, батько – донька, батько – син. Дослідження причин розлучень і конфліктів у сім'ї.

Проблема соціально-історичних відносин жінок і чоловіків як предмет економіки. Проблема статусу жінок у ринковій економіці. Вплив ринкових реформ на становище жінок в пост-комуністичних країнах. Гендерна нерівність в українській економіці.

Проблема соціальних відносин жінок і чоловіків як предмет економіки. Проблема статусу жінок у ринковій економіці. Вплив ринкових реформ на становище жінок в пост-комуністичних країнах. Гендерна нерівність в українській економіці.

Домашнє господарство як економічна одиниця. Рішення про шлюб (розлучення) та його економічне обґрунтування. Економічна влада та розподіл обов'язків у сім'ї. Проблема неоплачуваної домашньої праці та її економічної оцінки. Поняття «ціни дитини». Економічні витрати на виховання дитини та проблема низької народжуваності.

Жінки та чоловіки на ринку праці: зайнятість та безробіття. Трудова мотивація та стать. Гендерні стереотипи та економічна поведінка. Економічний зв'язок між оплачуваною та неоплачуваною працею. Стратегії соціальної допомоги працюючим жінкам та їх ефективність. Чинники жіночого та чоловічого безробіття. Гендерні особливості безробіття. Жіноче безробіття як соціальна проблема. Економіка виживання: неформальна зайнятість жінок та чоловіків. Міжнародний досвід антидискримінаційного законодавства на ринку праці. Теорія людського капіталу. Інвестиції в людський капітал жінок та чоловіків як причина нерівності в оплаті праці. Наслідки нерівності в оплаті праці: фемінізація бідності та її наслідки. Глобалізація та її економічні наслідки для чоловіків та жінок. Трудова міграція за кордон: чоловіки та жінки. Нові можливості та небезпеки.

Тема 6. Гендерні аспекти освітньої політики, жінки і чоловіки як об'єкти висвітлення у масовій культурі та медіапросторі

Система освіти як одна з базових інституцій відтворення гендерної стратифікації суспільства та культури в цілому. Функції системи освіти (економічна, соціального відбору, політична, соціального контролю) та гендер. Гендерні аспекти невідповідності високого освітнього рівня та професійного відбору.

Специфіка гендерної соціалізації в системі освіти. Проблеми виховання з точки зору гендеру. Освіта та формування гендерних ролей. «Прихований навчальний план» та його виміри: організація діяльності освітнього закладу, гендерні відносини на роботі, гендерна стратифікація вчительської професії. «Гендерна нейтральність» навчальної літератури. Гендерні відмінності стилю викладання.

Шляхи та форми проявів сексизму та репродукування гендерних стереотипів. Альтернативні освітні практики. Принципи феміністської концепції освіти. Можливості впровадження гендерно чутливої педагогіки.

Публічність і масова комунікація: проблема розрізнення і визначення. Маскулінний характер сфери публічного. Вітчизняна традиція масового комунікативного процесу як ідеологічно зумовленого інформування. Вага і місце ЗМІ серед інших соціальних інститутів суспільства, що трансформується.

Особливості українського медіапростору: «транзитна» модель; зв'язок із політичними та фінансовими колами; проблема залежності. Вільні медіа в системі суспільного і політичного представництва. Медіа і громадська думка: основні концепції впливу ЗМІ.

Медіа як механізм інституалізації структури суспільства. Гендерна стратифікація українського суспільства та особливості її відтворення ЗМІ. Способи та сфери присутності чоловіків у вітчизняних мас-медіа. Жінки і чоловіки як об'єкти висвітлення у ЗМІ.

ЗМІ як система витворення колективних моделей поведінки. Образ чоловіка та образ жінки в мас-медіа. Пропаговані моделі «жіночості» та «чоловічості». Зміст «маскулінності» у вітчизняних ЗМІ. Реклама як окремий різновид соціальної комунікації.

Тема 7. Особливості мовного спілкування чоловіків і жінок у професійній діяльності

Історичний аспект формування основних характеристик спілкування. Чоловік і жінка як об'єкти спілкування. Роль гендеру у створенні мовної картини світу. «Жіноча» мова – міф чи реальність? Мовний сексизм або дискримінаційне зображення статей у мові. Гендерні упередження, спільні для усіх мов. Мовне зображення чоловіка як норми, а жінки як відхилення від норми. Ігнорування і «замовчування» жінок. Лексичні лакуни, семантична асиметрія та гендерні стереотипи. Проблема родових іменників та займенників. Маркована жінка. Другорядність та меншовартість слів жіночого роду. Політика називання: імена, звання та інші форми звертання. Сексизм у різних видах текстів та сферах використання мови. Мовний аспект гендерних стереотипів у текстах ЗМІ. Особливості прихованого сексизму у мові. У пошуках недискримінаційної мови. Мовна політика. Рекомендації щодо використання недискримінаційної мови. Зміни, що сталися у мові внаслідок феміністського руху.

Тема 8. Трансформація політичної сфери та участь жінок і чоловіків у політиці. гендерна демократія і українська перспектива

Фактори впливу на формування гендерної політики в Україні. Проблема інтеграції України в міжнародне співтовариство. Міжнародні чинники впливу на гендерну політику держави. Законодавчі ініціативи щодо утвердження принципу рівних прав і можливостей. Роль громадських жіночих організацій у становленні гендерної політики. Жіночі та гендерні дослідження як показник формування гендерної політики. Впровадження гендерної освіти у навчальних закладах України. Започаткування гендерної статистики та її вплив. Гендерна демократія і українська перспектива.

19. Завдання курсу.

Знати:

- основні напрямки, закономірності, зміст і форми наукової діяльності, методів планування, організації та керування науковою творчістю, роботою наукових колективів;
- головні принципи сучасної гендерної політики в Україні та світі;
- понятійний апарат та методологію гендерного аналізу;
- зміст основних гендерних категорій та розуміти взаємозалежність і взаємовідношення цих знань;
- етичні та правові норми, що регулюють стосунки людей, ставлення особистості до навколишнього середовища;

Уміти

- Застосовувати моделі толерантної поведінки та обізнаності з основними вченнями в галузі гуманітарних та соціально-економічних наук, основними науковими школами, напрямками, концепціями, джерелами гуманітарних знань і видами роботи з ними;
- Застосовувати отриманні знання в освітній та науково-дослідній роботі;
- Розвивати навички самостійного опанування нових знань;
- Працювати з довідковою літературою, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку;
- Уміти оцінювати життєво важливі парадигми буття чоловіків та жінок у сучасному суспільстві.
- перетворювати зовнішні культурно - історичні явища у внутрішній морально-етичний світ, де відсутні будь-які форми дискримінації;
- розробляти й реалізовувати стратегії гендерних моделей поведінки в кар'єрі;
- оцінювати соціальні та культурні явища з позицій рівності жінки і чоловіка;
- формувати вільну від соціально-рольових стереотипів свідомість аудиторії, з

якою вони працюють;

- формувати нестереотипні уявлення про роль чоловіків і жінок у суспільному житті.

20. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу загальних компетентностей

21. Лектор: доктор історичних наук, професор Рижева Надія Олександрівна

22. Форми і методи навчання: Лекційні та лабораторні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

23. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирибальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

24. Мова викладання: українська

Назва: Степове Побужжя в добу заліза

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS:3</i> <i>Загальна кількість годин: 90 год.</i> <i>Тижневих годин: I семестр – 2 год.</i>	Вибіркова (за вибором студента) Курс: II Семестр: III Лекції: 8 Семінарські заняття: 12 Самостійна робота: 70 Вид контролю: залік

2. Мета курсу: розкриття основних етапів історико-культурного розвитку Степового Побужжя у ранньому залізному віці. Аналіз економічних, соціальних та культурних особливостей населення Степового Побужжя I тис до н.е. Ознайомлення студентів із сукупністю знань з історії регіону Степового Побужжя у залізну добу. Характеристика культурно-історичних та соціально-економічних особливостей життя племен та народів, що населяли Степове Побужжя у добу залізного віку. Виховання у студентів почуття поваги до різних етнокультурних спільнот.

3. Опис курсу.

Тема 1. Предмет, завдання та призначення курсу. Періодизація та хронологія. Джерела та історіографія.

Предмет і завдання курсу. Географічне розташування та природно-кліматичні умови регіону. Джерела. Хронологія та періодизація. Основні пам'ятки. Особливості кочового та землеробського господарства.

Тема 2. Предскіфський період в степовому Побужжі.

Джерела та історія вивчення археологічних пам'яток. Характеристика поховальних споруд. Господарство та побут. Особливості матеріальної культури. Структура суспільства. Духовна культура. Військова справа. Напрямки соціально-економічних зв'язків.

Тема 3. Ранньоскіфський період степового Побужжя.

Джерела та історія вивчення археологічних пам'яток. Характеристика поховальних споруд. Господарство та побут. Особливості матеріальної культури. Структура суспільства. Духовна культура. Військова справа.

Тема 4. Степове Побужжя в кінці V-початку III ст. до н.е.

Джерела та історія вивчення археологічних пам'яток. Господарство та побут. Особливості матеріальної культури. Характеристик поселень. Структура суспільства. Духовна культура.

Тема 5. Особливості господарської діяльності.

Джерела та історія вивчення. Кочове господарство та побут. Землеробство. Торгівля. Напрямки соціально-економічних зв'язків.

Тема 6. Етнічний та соціальний склад населення Степового Побужжя.

Джерела та історія вивчення. Особливості поховальних обрядів. Динаміка етнічного складу населення. Зміни у структурі суспільства.

4. Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- закономірність історико-культурного розвитку народів Степового Побужжя у I тис. до н.е.;
- археологічні пам'ятки регіону Степового Побужжя I тис. до н.е.;
- основні компоненти та історичні різновиди соціального та господарського укладу народів Степового Побужжя;
- соціально-економічні та культурні особливості суспільств регіону;
- основні історичні події та дати;
- взаємозв'язок і взаємодію історії з релігією, міфологією, культурою;
- сучасні концепції історико-культурного розвитку Надчорномор'я;
- основні археологічні джерела.

вміти:

- визначати особливості матеріальної культури народів регіону у I тис. до н.е.;
- формувати власну позицію щодо історичних фактів та подій;
- розрізняти специфічні риси соціального розвитку давніх суспільств регіону;
- працювати з археологічними джерелами;
- аналізувати джерела, історичні факти та події;
- порівнювати історіографічні підходи різних історичних шкіл;
- працювати з історичною картою.

35. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу професійних компетентностей

36. Лектор: доктор історичних наук Гавриленко Н.О., ст. викладач Горбенко К.В.

37. Форми і методи навчання: Лекційні та семінарські заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

38. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, FХ, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

39. Мова викладання: українська

Назва: **Історико-науковий контекст духовної парадигми людської цивілізації**

1. Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS: 4</i> <i>Загальна кількість годин: 120 год.</i> <i>Тижневих годин: 2 год.</i>	Вибіркова Курс: II Семестр: III Лекції: 12 Практичні заняття: 14 Самостійна робота: 94 Вид контролю: залік

2. Мета курсу:

Мета курсу: Сприяти усвідомленню студентами історико-філософської ідеї розвитку духовної парадигми людської цивілізації. Зосередження на проблемах пов'язаних з гносеологічними (пізнавальними) і онтологічними (буттєвими) факторами. З'ясування історико-філософської сукупності понять, принципів, тлумачень концепцій, що інтерпретують духовну парадигму під кутом зору герменевтики (тлумачення давніх текстів залежно від культури, в яких вони існували, і від культури суб'єкта, який здійснює інтерпретацію), феноменології (вчення про феномен, який виступає як певна реальність, її самовираження і саморозкриття), екзистенціалізму (вчення, яке значення сущого виводить з існування людини), прагматизму (вчення, яке зводить суть понять, ідей до практичних операцій), позитивізму (вчення, єдиним джерелом пізнання вважає емпіричний досвід), матеріалізму (вчення, проголошує матерію першоосновою всього сущого).

Завдання дисципліни:

- дати основні уявлення про предмет та специфіку досліджень теорії походження світових духовно-культурних концепцій, які беруть за основу надприродні причини та обставини цього складного процесу;
- сформувати знання про основні етапи розвитку і становлення теорій головним предметом дослідження яких є духовно-релігійний феномен;
- ознайомити з суспільно-політичним та науково-теоретичним контекстом формування духовно-релігійних засад розвитку людської цивілізації;
- сформувати уявлення про можливості сприйняття духовних парадигм такими, якими вони є у різних народів Світу за умови недопущення світоглядних та ідеологічних упереджень.

3. Опис курсу.

Тема 1. Вступ. Історична ретроспекція формування культурно-релігійних систем

Культ і культура. Структура релігії. Функції релігії в суспільстві. Релігійний досвід. Громада віруючих. Від природи до культури. Формування людської системи цінностей. Релігія і наука. Раціональне та містичне. Богослов'я і теологія. Закони Світобудови і наше уявлення про них. Творець і створене: мікрокосм і макрокосм.

Витоки релігії: пошуки сенсу життя і подолання страху смерті. Фетиш і тотем. Похоронні культи і культ мертвих. Духи природи і стихій. Світове Древо і три світи. «У пошуках трави безсмертя». Релігії Стародавнього Єгипту. Пантеон богів і богинь. Зародження ідеї відлюдництва і чоловічих жрецьких спільнот як прообраз чернецтва. Ідея загробного суду. Чому єгипетська культура закінчила своє існування. Космогонія і космологія. Епос про Гільгамеша. Як виглядала Вавилонська вежа, для чого її будували? Чим був Вавилон - «Брамою Бога» або «Місцем, де все переплуталося». Блудниця - це Іван Сусанін. Технічний прогрес - це добре чи погано? Порядок переміг хаос і, як побічний результат, чоловіки перемогли жінок. У чому принципові відмінності міста і села?

Тема 2. Історичний розвиток народів індії за культурно-релігійною парадигмою

Соціальна доктрина індуїзму. Варни і касты. Брахманське служіння. Вчення про переродження. Індійські аскетичні практики. Що таке свобода з точки зору індуїзму. Йога індійська та європейська. Сімя та община. Система державного управління. Соціальна

структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Розвиток культури стародавнього. Три великі аспекти буття: простору, часу і закону. Діалектична єдність індуїстських богів.

Основа укладу життя в Індії - регламентація і приписаність. Боги індуїзму. Третє око Шиви. Шива руйнівник і запліднювач. Шива і Саті. Шива і Шакті. Секс як сакральний акт. Калі - жіноча іпостась руйнування. Еволюція богів позитивна і негативна.

«Живе і мертво в індійській філософії». Брахманське служіння. Що значить «порятунок» в індуїзмі. Мокша і тапас. Ритуальні самогубства. Звичай самоспалення вдів - саті. Індійське кіно як рецепт щастя.

Релігії опозиційні брахманізму. Джайнізм. Ахимса як найважливіший принцип. Сіхізм - релігія воїнів. Гуру і шішья. Правило п'яти "К". Амрістар і Золотий Храм. Священна книга Гуру Грантх Сахіб.

«Вийти з колеса перероджень». Буддизм. Легенда про царевича Гаутами. Паралелі між біографією Гаутами і Христа. Револьюційність вчення Шак'ямуні: відмова від каст, станів, націй, проповідь рівності людей. Серединний шлях. Погляд на проблему страждань і смерті. Виникнення чернецтва. Чотири благородних істини. Історичний шлях буддизму. Будди і бодхісатви. Основні напрямки в буддизмі - махаяна, хінаяна, чань і дзен.

Дзен-буддизм. Розуміння ілюзії світу. Чань-буддизм і дзен-буддизм. Вчитель і учень. Притча про повну чашці. Дзенські практики. Шлях буддійського ченця.

Тема 3. Визначальні риси та особливості китайської цивілізації

Автохтонність і самодостатність китайської цивілізації. Заперечення метафізики і прагматизм - головна риса ментальності. Вчення про Шлях - Дао. Безрелігійний характер доктрин. Конфуцій і його вчення. Вплив конфуціанства на культури сусідніх народів. Вчення про борг людини. Індивідуум і держава в конфуціанстві. Китайська геополітика.

Поняття Дао. Рецепти щастя. Природа як божество і вчитель. Лао Цзи - ідеал людини, що живе у злагоді з природою. Культ предків і паперові гроші: ритуал і жертвоприношення. Духи природи і п'ять стихій. Даоси і конфуціанці - два погляди на призначення людини. Пошуки еліксиру безсмертя і спроби зберегти мир незмінним. Великі відкриття за відсутності ідеї суспільного прогресу як парадокс китайської ментальності.

Культурний вплив Китаю на самобутність інших цивілізацій. Відсутність релігійної самоідентифікації як головна риса китайської релігійної свідомості.

Тема 4. Історичний шлях євреїв. Еволюція іудаїзму

Іудаїзм - перша монотеїстична релігія. Історія єврейського народу, етнічна і священна. Легенди та правда в Біблії. Поняття Завіту (договору) народу з Богом. Текст як основа релігії і друга реальність. Слова людські та Божественне Писання. Священники, переписувачі і пророки як предтечі поділу влади. Інститут пророцтва і пророчий дух.

Біблійні витоки: старозавітні пророки про Месію. Помазаник Божий і посланник Божий. Месія з роду Йосипа і Месія з роду Давида. Кого врятує Месія? Вчителі та книжники. Кафедрократія: мудреці замість священників, навчання замість храмового служіння. Феномен лже-месіанства: шарлатани і одержимі. Психологічні мотиви лже-месіанства.

Історичний шлях євреїв. Модель єврейської системи державного устрою. Вигнання і розсіювання єврейського народу. Формування общинних інститутів. Історична еволюція іудаїзму після руйнування Храму. Євреї реальні і єврей міфічний. Просвітництво і емансипація. Сіонізм і держава Ізраїль.

Тема 5. Західноєвропейський розвиток цивілізації та християнство

Історичний контент виникнення християнства. Пророки і месіанські очікування. Новий Завіт: склад і зміст. Апокрифи і псевдоепіграфи. Основи віровчення. Основні історичні періоди розвитку раннього християнства.

Що ми знаємо про Павла: на службі у Синедріону і шлях до Дамаску. Павло як творець доктрини Християнства. Канони і догмати. Едикт Костянтина. Християнство як панівна релігія Римської імперії. Вселенські собори. Зародження християнського чернецтва.

Католицька церква - особливості віровчення, культу, організації. Католицизм в історії Європи. Християнський Захід та його експансія. Хрестові походи. Чернечі ордени. Собор і Університет. Церква і Просвітництво. Католицизм і колонізація. Єресі й секти. Великий розкол між Римом і Константинополем. Реформи і оновлення в католицизмі.

Візантія - розквіт, занепад, загибель. Хрещення Русі. Третій Рим. Основні етапи історії православної церкви. Патріаршество і Синод. Радянський період.

Історичний контекст виникнення протестантизму. Реформація в Європі. Великі проповідники: Лютер, Кальвін, Цвінглі. Триумф і трагедія Реформації. Католицька реакція. Особливості протестантського віровчення і пристосування церкви. Головні напрямки в протестантизмі: англіканство, лютеранство, баптизм. Церкви Нового часу: адвентисти сьомого дня, свідки Єгови, мормони, харизмати.

Тема 6. Історична трансформація ісламу. Іслам і політика в сучасному світі

Виникнення ісламу та проповідь Мухаммеда. Основні тексти: Коран, Сунна, хадіси. Ісламське право - шариат. Основні течії в ісламі: суніти і шиїти. Історичний шлях ісламу. Віра в Єдність Бога в ісламі. Попередження Корану до невірних про неминучість покарання та проголошення про безмірне співчуття і милість до тих, хто зрадить Його волі. Моральна відповідальність людини перед Всевишнім за свої вчинки у земному житті.

Іслам і політика в сучасному світі.

Тема 7. Місце духовно-культурних парадигм у сучасному світі

Загальна криза релігійності. Зміна історичних епох і «наступ язичництва». Нові культури. Релігії перед викликом часу. Глобальні проблеми в теологічній перспективі. Культурно-духовний простір людської цивілізації. Глобалізація культури, загальні тенденції та наявні суперечності. Становлення особистості в контексті духовної парадигми XXI століття.

4. Завдання курсу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- як відбувався процес формування духовної парадигми людства на підставі цивілізаційних засад;
- про специфіку духовно-релігійних світоглядних систем, що включають обов'язкові суспільно-моральні установки;
- процеси визначення умонастроїв послідовників певних духовно-релігійних систем, їх життєві устремління, соціальну поведінку, політичні дії;
- напрями функціонування культурно-релігійних об'єднань, інших інститутів, відносини всередині них і між ними.

вміти:

- оцінювати соціальні та культурні явища з урахуванням наявності духовно-релігійного фактору, що присутній як в політиці так й пересічному середовищі;
- сприяти усуненню протиріч з окремих питань шляхом спростування або узгодження позицій в області пізнання, що об'єднуються в цілісну систему культурно-духовних міркувань;
- володіти понятійним апаратом та методологією аналізу культурно-духовних реальій певних народів світу;
- сприяти формуванню свідомості аудиторії на підставі кореляції між ставленням людей до наукових досягнень та загальною релігійністю населення.

5. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна за вибором студента

6. Лектор: доктор історичних наук, професор Рижева Надія Олександрівна

7. Форми і методи навчання: Лекційні та лабораторні заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

8. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та

підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирибальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

9. Мова викладання: українська

Назва: Біблейська археологія

Ідентифікація

Шифр:	Характеристика навчального курсу
<i>Кількість кредитів відповідних ECTS:3</i>	Вибіркова (за вибором студента)
<i>Модулів:1</i>	Курс: I
<i>Змістовних модулів:2</i>	Семестр: I
<i>Загальна кількість годин: 90 год.</i>	Лекції: 10
<i>Тижневих годин: I семестр – 2 год.</i>	Семінарські заняття: 12
	Самостійна робота: 68
	Вид контролю: залік

2. Мета курсу:

вивчити археологію Близького сходу та надати студентам інформацію про розвиток Біблейської археології. Сформувані вірне уявлення про шляхи зародження та розвитку науки, котре сприятиме кращому розумінню її змісту, методології, форм організації. Висвітлити з різних боків археологічну діяльність, а саме: історію найважливіших польових відкриттів та розкопок, історію розвитку біблейської археології, історію закладів та організацій, що відіграли помітну роль у розвитку біблейської археології, біографічні дані про видатних учених минулого та сьогодення. Біблейська археологія становить відтворення і аналіз історичних реалій, що знайшли відображення в Біблії. Специфіка цієї галузі науки полягає в порівняльному аналізі матеріалів археологічних розкопок і текстів Святого Письма. Географічні рамки розкопок поширювалися на всі території, описувані в текстах Біблії, тобто практично на все Східне Середземномор'я, Межиріччя і, почасти, Єгипет. Результати біблійної археології також допомагають у з'ясуванні сенсу біблійних книг, оскільки реконструюють історичний фон їх написання.

40. Опис курсу.

Тема 1. Вступ до курсу «Біблейська археологія».

Предмет, мета та завдання Біблейської археології. Біблейська археологія або археологія біблійної землі? Артефакт і його інтерпретація. Поняття історичного джерела. Співвідношення Біблейської археології та загальної археології. Місце і значення Біблейської археології в системі археологічного знання. Історія та археологія. Хронологія та періодизація курсу. Географічні межі курсу. Методологія курсу. Історіографія курсу.

Тема 2. Археологія Ізраїлю.

Виникнення Біблейської археології та історія її розвитку в XVIII - XIX ст. Умови виникнення Біблейської археології як самостійної науки. Історія розвитку Біблейської археології в XIX ст. Дослідження Робінсона і Сміта в Палестині. Поява шкіл Біблейської археології. Дослідження в Месопотамії та Єгипті та їх вплив на становлення Біблейської археології. Дослідження Китченера, Кондера і Клермона-Ганно. Розкопки Ф. Петрі. Формування в XX ст. основних шкіл Біблейської археології: британської, американської, німецької, римо-католицької. Біблейська археологія і палестинознавство. Археологія Близького Сходу на початку XX ст. Значення діяльності В.°Олбрайта і його школи в становленні Біблейської археології. Міжвоєнний етап розвитку Біблейської археології. Виникнення ізраїльської школи Біблейської археології. Археологія в Палестині після 2-ї світової війни. Розкопки Дж. Райта, К. Кен'он, Б. Мазара, І. Ахароні, І.Ядіна та ін.

Кумранські дослідження. Роботи Р. де Во, М. Берроуза, Ф. Кросу та ін. Розробка новозавітної археології американською школою. Виникнення так званої «нової археології». Періодичні видання та основні публікації, присвячені Біблейській археології. Історія вітчизняної Біблейської археології.

Тема 3. Найдавніші археологічні культури Біблейського регіону

Найдавніші гомініди на теренах Близького Сходу. Матеріальна культура давніх гомінід та перших людей в добу палеоліту в Біблейському регіоні. Духовна культура та мистецтво доби палеоліту. Хронологія біблійних подій. Періоди священної історії Старого Завіту і проблема їх співвіднесення з даними археології. Можливі типи періодизації. Біблейська хронологія. Хронологія стародавніх істориків, Сафронова В.А., Райта Дж. Історія початку. Створення світу і людини. Період праотців. Зіставлення з «Енума Еліша» та іншими міфологічними оповідями.

Тема 4. Археологія доби неоліту на території Близького Сходу

Неоліт. Перші поселення Біблейського регіону. Докерамічний неоліт та формування людського суспільства. Керамічний неоліт. Хальколіт та перші металеві вироби. Духовна культура та мистецтво доби неоліту. Класифікація та характеристика основних видів пам'яток. Бронзова доба на території Біблейського регіону. Ранньобронзова доба та поява перших міст. Перші держави в добу середньої бронзи. Пізньобронзова доба.

Тема 5. Ветхозавітна та новозавітна Біблейська археологія.

Давні Східні цивілізації та Біблейські археологічні пам'ятки. Міста-держави в Месопотамії. Семітські племена. Матеріальна культура. Духовна культура та світоглядні уявлення. Релігійні вірування. Поховання. Біблійні сюжети в документах давнини. Всесвітня повінь. Археологічні та геологічні свідчення потопа. Шумерський епос про Гільгамеша й інші свідчення про потоп в релігійному епосі стародавніх народів. Ноїв ковчег. Проблема походження рас. Вавилонська вежа і походження мов. Період патріархів. Прабатьківщина патріархів. Дані археологічних досліджень в Месопотамії і «родючому півмісяці». Етногенез часу патріархів. Поява Авраама на Святій Землі. Опис Святої Землі, її особливості. Біблійна хронологія цього часу. Поняття «хапіру» та «ібри». Походження термінів, еволюція їх значення, співвіднесення з Авраамом і його племенем. Історія Авраама на Святій Землі. Свідчення історичності Св. Письма. Історія патріархів, її достовірність за даними археології. Давні міста та Біблейська археологія. Вавилон, його старожитності та історія археологічного вивчення. Петра – біблейська археологічна пам'ятка. Єрихон, його старожитності та історія археологічного вивчення. Мегіддо, Лахіс, Бібл та інші Ханаанські «узвиштя». Сузи – столиця стародавнього Еламу, палац Есфір. Стародавня Ніневія – столиця Ассирії та її археологічне вивчення. Содом та Гоморра. Допотопні старожитності та Едемський сад. Археологічні дослідження Біблейського Єгипту. Мойсей та Рамзес II. Період Виходу. Народ ізраїльський в Єгипті. Вихід. Історичний фон. Фараон книги Вихід. Маршрут Виходу. Сорокарічна подорож. Місцезнаходження гори Синай. Мідіян. Стани. Пророк Валаам. Ехнатон, Нефертіті та Тутанхамон. Матеріальна та духовна культура періоду Єгипетських царств. Народ ізраїльський в Палестині. Завоювання Ханаану у світлі археологічних свідчень. Релігія Ханаана. Прихід народу Ізраїлю в Святу Землю. Падіння Єрихона та інших міст за археологічними даними. Розселення ізраїльтян. Період Суддів. Археологічні свідчення про філістимлян і ханаан цього періоду. Палестина в ранньому залізному віці. Період єдиного царства. Руйнування Силома. Царювання Давида. Єрусалим - град Давидів. Царювання Соломона.

Індивідуально-громадський побут давніх євреїв. Прикраси, їжа, ремесла і наука. Громадський побут давніх євреїв. Сім'я і її побут. Ізраїльська держава та її лад. Релігійний побут Ізраїльського народу. Місця богослужінь. Скинія Мойсеєва. Храм Соломона за археологічними свідченнями. Значення храму. Богослужіння і священнослужителі. Складові частини богослужіння. Богословське значення храму. Період розділеного царства. Поділ і падіння царств. Матеріальна культура часів юдейського та Ізраїльського царства (IX-VII ст до Р. Х.). Ассирійське царство за археологічними даними. Взаємовідносини з Ізраїльським

царством. Падіння Самарії. Період полону. Нововавилонське царство. Падіння Іудеї. Епоха полону. Археологічні свідчення перебування юдеїв у Вавилонському полоні. Післяполонний період. Свята Земля у складі Перської монархії. Період правління Хасмонейв. Єрусалимський храм в VI-I ст. в. до Р.Х. Храм Зоровавеля, Ірода. Епоха еллінізму і римського панування у Святій Землі. Формування кодексу Священних Книг. Письмові документи. Значення цих документів. Археологія та рукописи Кумрана. Проблема і можливі ідентифікації поселення Кумран. Новозавітна Біблейська археологія. Хронологія Нового Завіту. Єрусалим в правління Ірода. Палестинські гробниці часів Римського панування. Палестина в часи Ісуса Христа. Пам'ятки епохи. Архітектура. Написи. Монети. Новозавітні рукописи. Туринська плащаниця. Археологічні дані та історичний фон проповіді апостолів. Місіонерські подорожі і послання апостола Павла. Апологетичне значення Біблейської археології.

41. Завдання курсу.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- історичні обставини зародження та розвитку Біблейської археології;
- особливості накопичення та узагальнення фактичних знань про старожитності та пам'ятки матеріальної культури людства, періодів історії описуваних в текстах Біблії;
- головні поняття та терміни;
- особливості історико-культурних процесів Близького Сходу.

вміти:

- реконструювати історичні суспільства в давнину, котрі мали безпосереднє відношення до культури, серед якої з'явилися книги Святого Писання;
- аналізувати та характеризувати культурні зв'язки Палестини з великими цивілізаціями - Єгиптом, Месопотамією, Ханааном (Фінікією);
- виділяти археологічні пам'ятки, розташовані на території Держави Ізраїль і суміжних країн;
- розрізняти способи існування людини в різноманітному екологічному середовищі, матеріальні залишки життєдіяльності людей, їх типології та методи вивчення;
- розрізняти загальні риси і характерні особливості життя населення Біблейського регіону, формування археологічних культур від епохи палеоліту до залізної доби;
- вміти самостійно опановувати нові методи та технології археологічних досліджень;

42. Статус у навчальному плані.

Вибіркова дисципліна з циклу професійних компетентностей

43. Лектор: кандидат історичних наук, в.о. доцента кафедри Ласінська М.Ю.

44. Форми і методи навчання: Лекційні та семінарські заняття з використанням традиційних методів, інтерактивних методик та комп'ютерної техніки, індивідуальна робота, самостійна робота.

45. Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

46. Мова викладання: українська